

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวใน ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) ซึ่งผู้วิจัยได้ ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การจัดการท่องเที่ยวในป่าชายเลน
4. ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี)
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

พฤติกรรม (Behavior) เป็นผลจากการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้าในสถานการณ์ต่างๆ การกระทำของมนุษย์ดังกล่าว อาจสังเกตเห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การกระทำทางกาย เช่น การยืน เดิน นั่ง นอน การทำงาน และการติดต่อกัน เป็นต้น เรียกว่า กายกรรม การกระทำทางวาจา ได้แก่ การพูด สนทนา การทักทาย และการสั่งสอน หรือการใช้ภาษาในด้านอื่น ๆ เรียกว่า วจีกรรม ส่วนการกระทำที่ซับซ้อนมากขึ้น ยากต่อความเข้าใจ ต้องติดตาม สังเกต วิเคราะห์ ตีความ และประเมินค่า เป็นการกระทำทางใจ เช่น การคิด การจำ การลืม การเรียนรู้ แรงจูงใจ เจตคติ ความเศร้า ความแค้น ความพยายาม ความเมตตา หรือความรัก เป็นต้น เรียกว่า มโนกรรม

พฤติกรรมของมนุษย์ทั้ง 3 ลักษณะ มิได้อยู่แยกจากกัน แต่มักจะเกิดขึ้นร่วมกันเสมอ ตัวอย่างเช่น ขณะที่คนคิด จะมีท่าทาง อากักริยาการเคลื่อนไหวทางกาย การทอดสายตา การเดิน และการพูดด้วยภาษาต่าง ๆ ประกอบกัน ขณะที่คนเดิน ก็มักจะคิดหรือมีเป้าหมาย ประกอบอยู่ด้วย ขณะที่คนพูดก็มักจะมีท่าทางประกอบกับความหวังหรือความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง (เรียบ ศรีทอง, 2542, หน้า 5)

ความหมายของพฤติกรรม

เรียบ ศรีทอง (2542, หน้า 6) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์ หมายถึง การแสดงออกของมนุษย์ที่มองเห็นได้ง่าย และมองเห็นได้ยากมีทั้งกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม

ปริญ ลักขิตานนท์ (2544, หน้า 26 - 27) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง กิจกรรมหรืออาการกระทำต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิต ซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตได้ เช่น การเดิน การพูด การหัวเราะ เรียกว่า พฤติกรรมภายนอก หรือเป็นการกระทำที่บุคคลอื่นมองไม่เห็นด้วยตา เช่น การคิด การฝัน ต้องสังเกตโดยใช้เครื่องมือ พฤติกรรมประเภทนี้ เรียกว่า พฤติกรรมภายใน

ประสิทธิ์ ทองอุ่น (2542, หน้า 4) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ การแสดงอาการ หรือ อากัปกิริยาของอินทรีย์ (Organism) ทั้งในส่วนที่เข้าของพฤติกรรมเองเท่านั้นได้รู้ และในส่วนที่บุคคลอื่นที่อยู่โน้นวิสัยที่จะรู้ได้

อุบลทิพย์ ตั้งมั่นภูวคล (2546, หน้า 10) กล่าวว่า พฤติกรรม หมายถึง การกระทำ หรือการตอบสนองที่บุคคลนั้นแสดงออกมาทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล โดยอาจแสดงออกมาทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ ซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ หรือสามารถตรวจสอบได้โดยใช้เครื่องมือในการตรวจสอบพฤติกรรม

พิภพ วังเงิน (2547, หน้า 2 - 3) กล่าวว่า พฤติกรรม คือ กิริยาอาการที่แสดงออก หรือการเกิดปฏิกิริยาเมื่อเผชิญกับสิ่งภายนอก การแสดงออกนั้นอาจเกิดจากอุปนิสัยที่ได้สะสม หรือจากความเคยชินอันได้รับจากประสบการณ์และการศึกษาอบรม อาจเป็นการแสดงออกที่คล้อยตามหรือต่อต้านก็ได้ และอาจเป็นคุณหรือโทษก็ได้

ครอนบาค (Cronbach, 1963 อ้างถึงใน เรียม ศรีทอง, 2542, หน้า 5 - 6) ได้ให้ความเห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์มีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่

1. ความมุ่งหมาย (Goal) เป็นความต้องการ หรือวัตถุประสงค์ที่ทำให้เกิดกิจกรรม คนเราต้องทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้น กิจกรรมบางอย่างก็ให้ความพอใจหรือสนองตอบความต้องการได้ทันที แต่ความต้องการหรือวัตถุประสงค์บางอย่างก็ต้องใช้เวลาอันจึงจะสามารถบรรลุผลความต้องการได้ คนเราจะมีความต้องการหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกัน และมักจะต้องเลือกสนองความต้องการที่รีบด่วน และสนองความต้องการที่ห่างออกไปในภายหลัง

2. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับวุฒิภาวะ หรือความสามารถที่จะเป็นในการทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ คนเราไม่สามารถสนองความต้องการได้หมดทุกอย่าง ความต้องการบางอย่างอยู่นอกเหนือความสามารถของคน

3. สถานการณ์ (Situation) เป็นเหตุการณ์ที่เปิดโอกาสให้เลือกทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการ

4. การแปลความหมาย (Interpretation) ก่อนที่คนเราจะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งลงไป เราต้องพิจารณาสถานการณ์เสียก่อนแล้วตัดสินใจเลือกวิธีการที่คาดว่าจะได้ความพอใจมากที่สุด

5. การตอบสนอง (Response) เป็นการทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการโดยวิธีการที่ได้รับเลือกแล้วในขั้นการแปลความหมาย

6. ผลที่ได้รับหรือผลที่ตามมา (Consequence) เมื่อทำกิจกรรมแล้วย่อมได้รับผลจากการกระทำนั้น ผลที่ได้รับอาจจะเป็นไปตามที่คิดไว้ (Confirm) หรืออาจตรงกันข้ามกับความหมาย (Contradict) ก็ได้

7. ปฏิกริยาต่อความผิดหวัง (Reaction to Thwarting) หากคนเราไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้ ก็กล่าวได้ว่าเขาประสบกับความผิดหวัง ในกรณีเช่นนี้เขาอาจจะย้อนกลับไปแปลความหมายของสถานะเสียใหม่ และเลือกวิธีการตอบสนองใหม่ก็ได้

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า พฤติกรรม หมายถึง การแสดงออกของมนุษย์ที่มองเห็นได้ง่าย และมองเห็นได้ยากมีทั้งกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรม โดยอาจแสดงออกมาทั้งที่รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ได้ ซึ่งบุคคลอื่นสามารถสังเกตเห็นได้ หรือสามารถตรวจสอบได้โดยใช้เครื่องมือในการตรวจสอบพฤติกรรม และลักษณะพฤติกรรมโดยทั่วไปจะมีเป้าหมาย มีความพร้อม มีสถานการณ์ การตีความ การตอบสนอง ผลที่เกิดขึ้น และปฏิกริยาต่อความผิดหวัง

ประเภทของพฤติกรรมมนุษย์

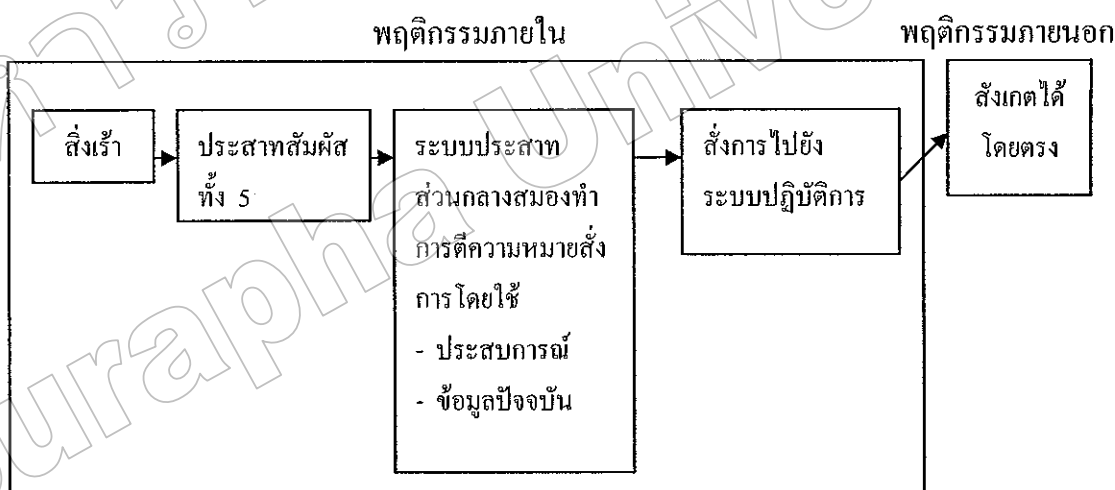
พฤติกรรมสามารถจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (ประสิทธิ์ ทองอุ่น, 2542, หน้า 4 - 5)

1. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) คือ พฤติกรรมที่เจ้าของพฤติกรรมเท่านั้นที่รู้ได้ บุคคลอื่นที่มีใช้เจ้าของพฤติกรรมที่จะรับรู้ได้โดยตรง ถ้าไม่แสดงออกเป็นพฤติกรรมภายนอก บุคคลอื่นจะรู้พฤติกรรมภายในของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ก็โดยการสันนิษฐานหรือคาดเดาเองเท่านั้น แต่ถ้าหากมีพฤติกรรมภายนอกปรากฏออกมา ก็จะทำให้บุคคลอื่นมี ข้อมูล (Data) ประกอบการสันนิษฐานถึงพฤติกรรมภายในได้ดียิ่งขึ้น พฤติกรรมภายในนั้นเป็นกระบวนการทำงานของสมอง (Mental Process) ซึ่งหมายถึงขั้นตอนการทำงานของสมองในรูปแบบต่างๆ มากมาย เช่น การคิด การตัดสินใจ ค่านิยม และแรงบันดาลใจ เป็นต้น

2. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) คือ พฤติกรรมที่บุคคลอื่นนอกเหนือจากเจ้าของพฤติกรรมสามารถที่จะรู้ได้ และบางพฤติกรรมเจ้าของพฤติกรรมเองยัง 모르ด้วยซ้ำไป พฤติกรรมภายนอกนั้น บุคคลอื่นจะรู้ได้ต้องอาศัย การสังเกต (Observation) ไม่ว่าจะเป็นใช้ประสาทสัมผัสโดยตรงหรือใช้เครื่องมือ (Instrument) ช่วยในการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูล

พฤติกรรมของคน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลอื่นไม่สามารถเห็นได้โดยตรง เป็นกระบวนการที่อยู่ภายในตัวบุคคล ที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อนของระบบประสาท รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางเคมีภายในร่างกาย นำไปสู่การรับรู้ การเข้าใจ การคิด ที่มีต่อสิ่งเร้า ในสภาพการณ์ต่าง ๆ เช่น ความคิด ความรู้สึก อารมณ์ เป็นต้น หมายถึง การที่สิ่งเร้าจากภายนอกได้เข้ามาเร้าบุคคลโดยผ่านมาทางระบบประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ที่ทำหน้าที่รับความรู้สึกแล้วส่งข้อมูลการรู้สึกนั้นไปยังสมอง ข้อมูล การรู้สึกนั้นจะถูกตีความโดยการตีความของสมองเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยใช้ข้อมูลประสบการณ์เดิมของบุคคลที่มีอยู่แล้วในหน่วยความจำของบุคคลรวมกับข้อมูลใหม่ (ข้อมูลปัจจุบัน) ที่ส่งผ่านเข้ามา และการตีความของสมองที่ทำให้เกิดการรับรู้เป็นประสบการณ์ขึ้นมา โดยสมองจะทำกิจกรรมต่อเนื่องต่อไปคือสั่งการ ดังนั้นพฤติกรรมภายในจึง หมายถึงกระบวนการที่บุคคลได้ตอบกับสิ่งเร้า โดยผ่านทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยมีสมองส่วนกลางดำเนินการ สั่งการออกมาเป็นพฤติกรรม

ภาพที่ 2 ขั้นตอนการเกิดพฤติกรรม

2. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกมาแล้วบุคคลอื่น สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง เช่น การพูด การเดิน การนั่ง การกิน การหัวเราะ การร้องไห้ พฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอกนั้น จะเป็นสิ่งที่คนเรามองเห็นอยู่ตลอดเวลา (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538, หน้า 5 - 7)

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2543, หน้า 5 - 6) กล่าวว่า พฤติกรรมมนุษย์อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) เป็นพฤติกรรมที่ผู้อื่นสังเกตได้ โดยใช้ประสาทสัมผัส หรือใช้เครื่องมือ พฤติกรรมยังแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1 พฤติกรรมภายนอกที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือในการสังเกต คือ พฤติกรรมที่สามารถสังเกตได้ง่าย เช่น การเคลื่อนไหวของแขน ขา การเต้นของหัวใจ เป็นต้น เรียกว่า พฤติกรรมโมลาร์ (Molar Behavior)

1.2 พฤติกรรมภายนอกที่ต้องอาศัยเครื่องมือในการสังเกต คือ พฤติกรรมที่เราไม่สามารถเห็นด้วยตาเปล่า เช่น การทำงานของคลื่นสมองจะต้องใช้เครื่องมือวัด พฤติกรรมประเภทนี้เรียกว่า พฤติกรรมโมเลกุล (Molecular Behavior)

2. พฤติกรรมภายใน (Covert Behavior) ได้แก่ พฤติกรรมที่เจ้าตัวเท่านั้น รับรู้ เช่น การได้ยิน การเข้าใจ การรู้สึกหิว ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นพฤติกรรมภายในมี 4 ลักษณะ คือ

2.1 พฤติกรรมที่เป็นความรู้สึกรับรู้จากการสัมผัส (Sensitive) เช่น การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การสัมผัส และการมีความสุข เป็นต้น

2.2 พฤติกรรมที่เป็นการเข้าใจหรือตีความ (Interpreting) เช่น เมื่อเรามองตาเพื่อนก็เข้าใจเพื่อนได้

2.3 พฤติกรรมที่เป็นความจำ (Remembering) เช่น เมื่อมีโทรศัพท์เรียกเข้ามาเราอาจจำเสียงของเพื่อนได้

2.4 พฤติกรรมที่เป็นความคิด (Thinking) การคิดมีหลายชนิดอาจเป็นการคิดสร้างสรรค์ หรือการคิดหาเหตุผลก็เป็นได้

สุชา และสุรางค์ จันทร์โฮม (2507 อ้างถึงใน อุบลทิพย์ ตั้งมั่นภูวดล, 2546, หน้า 11-12) พฤติกรรมของคน แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. พฤติกรรมเปิดเผย (Overt Behavior) คือ พฤติกรรม หรือการกระทำที่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น การพูด การหัวเราะ การร้องไห้ การชกมวย ฯลฯ

2. พฤติกรรมปกปิด (Covert Behavior) คือ พฤติกรรมหรือการกระทำที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ นอกจากจะใช้เครื่องมือช่วยด้วย เช่น การคิด การหายใจ อารมณ์ การรับรู้การทำงานของกระเพาะอาหาร ฯลฯ

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ประเภทของพฤติกรรมมนุษย์ ประกอบด้วย พฤติกรรมภายในหรือปกปิด ซึ่งไม่สามารถเห็น เช่น การคิด อารมณ์ และพฤติกรรมภายนอกหรือเปิดเผย จะสามารถเห็นได้ง่าย เช่น การพูดคุย การกระทำต่างๆ เป็นต้น

วิธีการศึกษาพฤติกรรม

วิธีการศึกษาพฤติกรรม คือ วิธีการที่ถูกนำมาใช้เพื่อแสวงหา ข้อความรู้ (Knowledge) ต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมซึ่งวิชาใด ๆ ที่มีความเป็นศาสตร์ (Science) นั้น ล้วนแล้วแต่นำมาใช้ คือ นำวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) มาใช้ในการแสวงหาข้อความรู้ทั้งสิ้น วิธีการประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ กำหนดปัญหา ตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล ตามลำดับ ขั้นตอนดังกล่าวนี้เป็นแนวทางสำหรับวิธีการศึกษาพฤติกรรม ทุก ๆ วิธีที่จะต้องดำเนินการตาม แม้ว่าแต่ละวิธีจะมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันก็ตาม

ประสิทธิ์ ทองอุ่น (2542, หน้า 7 - 9) กล่าวว่า วิธีการศึกษาพฤติกรรมที่สำคัญกระทำ ได้ 4 วิธีตามลักษณะของพฤติกรรมที่ศึกษา ดังนี้

1. ทดลอง (Experimental Method) เป็นการศึกษาพฤติกรรมในทางจิตวิทยาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์สูงมาก มุ่งศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างเหตุการณ์ (Event) สองเหตุการณ์ เหตุการณ์ที่เป็นเหตุเรียกว่าตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ส่วนเหตุการณ์ที่เป็นผล เรียกว่า ตัวแปรตาม (Dependent Variable) การปฏิบัติของผู้ทดลองต่อตัวแปรอิสระ เรียกว่า การจัดการกระทำ (Treatment) การทดลองครั้งหนึ่ง ๆ จะต้องมีการตั้งตัวแปรตั้งแต่สองตัวแปรขึ้นไป แต่การทดลองก็มีข้อจำกัดอยู่มาก เพราะการควบคุมตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งนั้น อาจจะมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เข้ามาแทรกแซงจนเกิดความล้มเหลวได้ ในการทดลองส่วนใหญ่จะมีการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลอง คือ กลุ่มที่ผู้ทดลองจัดการกระทำกับตัวแปรกลุ่มควบคุม คือ กลุ่มที่ผู้ทดลองไม่ได้จัดการกระทำกับตัวแปร

2. สำรวจ (Survey Method) เป็นการศึกษาในเชิงวิทยาศาสตร์เช่นกัน แม้ว่าจะไม่เข้มข้นนักก็ตาม วิธีการนี้ศึกษาตัวแปรเหมือนการทดลอง แต่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรจะเป็นเหตุเป็นผลกันไม่ได้ และผู้ศึกษาไม่มีการจัดการกระทำต่อตัวแปร กระทำเพียงแต่ศึกษาตัวแปรอย่างมีระบบในสถานการณ์ที่พบ การสำรวจจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ (Instrument) ที่มีทั้งความเชื่อถือได้ (Reliability) และความตรง (Validity) รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มตัวอย่าง (Sampling) ด้วยวิธีการที่เหมาะสม เพื่อให้เป็นตัวแทนที่ดีของประชากร (Population)

3. คลินิก (Clinical Method) เป็นการศึกษาพฤติกรรมแบบลึก (In - Depth Study) รายใดรายหนึ่งใช้เครื่องมือ (Instrument) หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลหลาย ๆ ด้าน และใช้ระยะเวลาาน ทำให้ทราบสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลนั้น ๆ ตลอดจนได้ข้อความรู้ใหม่ ๆ ที่จะนำไปใช้กับกรณีอื่น ๆ ได้ ทำนองเดียวกับแพทย์รักษาคคนไข้รายใดรายหนึ่งนั่นเอง การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี (Case Study) ก็คือวิธีการทางคลินิกวิธีหนึ่ง

4. สังเกตอย่างมีระบบ (Systematic Observation) พฤติกรรมจำนวนมากจำเป็นต้องศึกษาในสถานการณ์ปกติที่พฤติกรรมเหล่านั้นเกิดขึ้น โดยการเฝ้าสังเกต และบันทึกพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเรียกว่า การสังเกตอย่างมีระบบ วิธีการนี้ต้องนิยามพฤติกรรมที่จะสังเกตให้ชัดเจน และวัดได้เรียกว่า นิยามปฏิบัติการ (Operational Definition) รวมทั้งจะต้องทำการสังเกตโดยไม่ให้กลุ่มตัวอย่างรู้ตัวด้วย

มธุรส สว่างบำรุง (2542, หน้า 19 - 21) กล่าวถึงระเบียบวิธีการศึกษาพฤติกรรม ดังนี้

1. การศึกษาระยะยาว (Longitudinal Method) เป็นวิธีการศึกษาติดตามบุคคลที่ใช้บุคคลเดิมเป็นระยะเวลานาน ซึ่งผลของการศึกษาจะทำให้ได้รับข้อมูลที่ละเอียด เฉลี่ยเกี่ยวกับพัฒนาการของบุคคลคนนั้น โดยที่ผู้ศึกษาจะมีการจดบันทึกข้อมูลที่มีการเปลี่ยนแปลงของบุคคลเป็นระยะ ๆ โดยอาจจะใช้วิธีการสังเกตร่วมด้วย

2. วิธีการทดลอง (Experimental Method) เป็นวิธีการที่นิยมทดลองในห้องปฏิบัติการ เพราะจะสามารถควบคุมตัวแปรเหตุการณ์หรือสร้างสถานะที่ต้องการได้เด่นชัด และลดองค์ประกอบภายนอกที่อาจมาเกี่ยวข้องให้เหลือน้อยที่สุด โดยแบ่งกลุ่มทดลองออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุม (Control Group) และกลุ่มทดลอง (Experimental Group) โดยมีตัวแปรที่ศึกษา คือ ตัวแปรอิสระ ที่ผู้ทดลองจัดกระทำขึ้น และตัวแปรตามที่เราคาดว่าจะได้เป็นผลมาจากการกระทำนั้น

3. วิธีการสำรวจ (Survey Method) วิธีการนี้จำเป็นต้องมีการเตรียมแบบสอบถามที่สร้างขึ้นอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ มีความระมัดระวังเกี่ยวกับการเลือกใช้กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือกจากตัวแทนของประชากรอย่างแท้จริง ซึ่งจะมีผลดีในเรื่องของการเก็บข้อมูลได้ครอบคลุมตามที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษาข้อมูลที่ได้นั้นจะสามารถอ้างอิงถึงความคิดเห็นของประชากรส่วนใหญ่ได้

4. การสังเกต (Observation) การสังเกตเป็นการค้นหาข้อเท็จจริงหรือพฤติกรรมของบุคคลที่เกิดขึ้น โดยการเฝ้าดูการแสดงพฤติกรรมของบุคคลหรือกลุ่มคน ซึ่งต้องอาศัยประสาทสัมผัสของผู้สังเกตโดยตรง แต่การสังเกตนั้นผู้สังเกตจะต้องไม่ใส่ความคิดเห็นของตนเองในข้อมูล ควรเขียนตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเท่านั้น

5. การสัมภาษณ์ (Interview) การสัมภาษณ์เป็นการสนทนาพูดคุยกันระหว่างบุคคล 2 คนอย่างมีหลักการ และมีจุดมุ่งหมายวิธีการสัมภาษณ์นี้จะช่วยให้ผู้สัมภาษณ์ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมขึ้นจากการสังเกตที่ได้และใช้เครื่องมืออื่น ๆ เพราะทำให้ผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตบุคลิกภาพโดยภาพรวมได้ ซึ่งจะแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 2 วิธี การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์เตรียมข้อมูล หัวข้อ หรือแบบฟอร์มที่ต้องการสัมภาษณ์

ในประเด็นเรื่องใดบ้าง ส่วนวิธีการแบบไม่มีโครงร่าง (Unstructure Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยทั่วไปที่มีได้เจาะลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

6. การศึกษาเป็นรายกรณี (Case Study) เป็นการศึกษาถึงบุคคลที่มีความละเอียดมากที่สุด เพราะเป็นการเก็บรวบรวมประวัติของบุคคลเพียง 1 คน ในทุกด้านโดยไม่ได้ศึกษาพฤติกรรมของคนกลุ่มใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการทำแบบทดสอบ สัมภาษณ์ สังคมมิติ ติดตามผล ประเมินผล การไปเยี่ยมถึงบ้าน (Visit Home) ซึ่งทำให้มองเห็นภาพรวมของบุคคลได้ชัดเจนที่สุด ยังเป็นการศึกษาที่ใช้ระยะเวลาสั้น

7. แบบสอบถาม (Questionnaires) การสร้างข้อคำถามจะต้องสร้างขึ้นโดยมีหลักการทางวิชาการ ทฤษฎีหรืองานวิจัยรองรับ และมีความตรงต่อเรื่องที่ต้องการจะศึกษา โดยทั่วไปแล้วข้อคำถามหรือปัญหาที่จะใช้ในการรวบรวมข้อเท็จจริง ซึ่งอาจจะเป็นทางด้านความคิดเห็น ความสนใจ เจตคติ บุคลิกภาพ ปัจจัยทางด้านสังคม

8. การทดสอบ (Testing) การใช้แบบทดสอบเป็นวิธีการวัดทางอ้อมทางหนึ่งที่เราไม่สามารถสังเกตโดยตรงได้ด้วยการมองเห็นออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอก ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีการทดสอบเพื่อตรวจค้นพฤติกรรมภายใน โดยอาจจะศึกษาถึงกระบวนการคิด อุปนิสัย สุขภาพจิต ความเครียด ในแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งแบบทดสอบอาจจะใช้วิธีการตรวจวัดด้วยรูปภาพหรือข้อคำถามต่าง ๆ ให้ผู้รับการทดสอบทำการแปลผลของแบบทดสอบจะต้องเป็นแบบฉบับเฉพาะของแบบทดสอบนั้น ๆ ซึ่งผู้สร้างจะต้องหากฎเกณฑ์วิธีการแปลผลมีความน่าเชื่อถือได้ และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่ได้รับการฝึกหัดมาเป็นอย่างดี

9. วิธีการแบบคลินิก (Clinical Method) โดยทั่วไปจะใช้ศึกษากับบุคคลที่มีความผิดปกติทางจิต เป็นการศึกษาที่มีความละเอียดนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แล้วนำข้อมูลที่ได้นำวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขช่วยเหลือในพฤติกรรมของผู้รับการรักษาให้ดีขึ้น

เรียบ ศรีทอง (2542, หน้า 27 - 28) ได้กล่าวถึงการวัดพฤติกรรม คือ การวัดพฤติกรรมมักจะมุ่งเน้นศึกษาพฤติกรรมที่แสดงออกมามีภายนอก และใช้วิธีการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม

การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการเบื้องต้นในการศึกษามนุษย์ การสังเกตเป็นทั้งกระบวนการและผลของพฤติกรรมที่แสดงชัดเจนและง่ายต่อการบันทึก เช่น การศึกษารูปแบบการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล อาจใช้วิธีขอร้องให้นักศึกษาสนทนากัน ขณะนั้นก็สังเกตได้โดยตรงว่า ใครเป็นผู้เริ่มต้น ใครเปลี่ยนหัวข้อ การหมุนเวียนหรืออื่น ๆ ในการทดลองเรื่องอารมณ์ ผู้ศึกษาอาจสังเกตการแสดงสีหน้าของกลุ่มตัวอย่างขณะแสดงอารมณ์ต่อสิ่งเร้า

การสังเกตโดยตรงของผู้ศึกษาอาจใช้เทคโนโลยีช่วย เช่น การถ่ายภาพขณะเปลี่ยนพฤติกรรม ใช้คอมพิวเตอร์วัดเวลาในการทำงาน และใช้คอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูล

การสังเกตด้วยวิธีธรรมชาติ (Naturalistic Observation) เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่ผู้ศึกษาพยายามจะไม่เปลี่ยนแปลงหรือขัดขวางพฤติกรรม เช่น การซ่อนอยู่หลังกระจกทางเดียว (One - Way Mirror) เพื่อดูการเล่นของเด็กโดยไม่เห็นตัว การสังเกตรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของเด็กหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เป็นต้น

การศึกษาพฤติกรรมในห้องปฏิบัติการ ผู้ศึกษาไม่สามารถจะสังเกตผลในระยะยาวซึ่งการสังเกตในธรรมชาติจะให้ผลดีกว่า ในการสังเกตแบบธรรมชาติ จะช่วยให้ผู้ศึกษาได้พบลักษณะตัวแปรที่สำคัญและความสัมพันธ์เหล่านั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการใช้ข้อมูลเพื่อกำหนดสมมติฐานเพื่อการทดสอบในงานวิจัยใหม่ ๆ

สมจิต สุวรรณทัศน์ (2526 อ้างถึงใน เพ็ญลักษณ์ เกตุทัต, 2546, หน้า 10 - 11) ได้กล่าวถึงวิธีการศึกษาพฤติกรรม มี 2 วิธี คือ

1. การศึกษาพฤติกรรมโดยทางตรง ทำได้โดย

1.1 การสังเกตแบบให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว (Direct Observation) เช่น ครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียน โดยบอกให้นักเรียนในชั้นได้ทราบว่าครูจะสังเกตว่าใครทำกิจกรรมอะไรบ้างในห้องเรียน การสังเกตแบบนี้บางคนอาจไม่แสดงพฤติกรรมที่แท้จริงออกมาได้

1.2 การสังเกตแบบธรรมชาติ (Naturalistic Observation) คือ การที่บุคคลผู้ต้องการสังเกตพฤติกรรมได้กระทำตนเป็นที่รบกวนพฤติกรรมของบุคคลผู้ถูกสังเกต และเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ผู้ถูกสังเกตไม่ทราบว่าถูกสังเกตพฤติกรรม การสังเกตแบบนี้จะได้พฤติกรรมที่แท้จริงมาก และทำให้สามารถนำผลที่ได้ไปอธิบายพฤติกรรมในสถานที่ใกล้เคียงกันหรือเหมือนกัน ข้อจำกัดของวิธีการสังเกตแบบธรรมชาติก็คือ ต้องใช้เวลามากจึงสังเกตพฤติกรรมที่ต้องการได้ และการสังเกตต้องทำเป็นเวลาติดต่อกันเป็นจำนวนหลายครั้ง พฤติกรรมบางอย่างอาจต้องใช้เวลาส่งเกตถึง 50 ปี หรือ 100 ปีก็ได้ สรุปการสังเกตพฤติกรรมทั้งที่ผู้ถูกสังเกตรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ผู้สังเกตจะต้อง มีความละเอียด ต้องสังเกตให้เป็นระบบ และมีการบันทึก เมื่อสังเกตพฤติกรรมได้แล้ว นอกจากนั้นผู้สังเกตต้องไม่อคติต่อผู้ถูกสังเกตซึ่งจะทำให้ผลการศึกษาที่เที่ยงตรงและเชื่อถือได้

2. การศึกษาพฤติกรรมโดยอ้อม แบ่งออกได้เป็นหลายวิธี คือ

2.1 การสัมภาษณ์ เป็นวิธีการที่ผู้ศึกษาต้องการซักถามข้อมูลจากบุคคล หรือกลุ่มของบุคคล ซึ่งทำได้โดยการซักถามเผชิญหน้าโดยตรง หรือมีคนกลาง ทำหน้าที่ซักถามให้ก็ได้ การสัมภาษณ์เพื่อต้องการทราบถึงพฤติกรรมของบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การสัมภาษณ์โดยทางตรงทำได้โดยผู้สัมภาษณ์ซักถามผู้ถูกสัมภาษณ์เป็นเรื่อง ๆ ตามที่ได้ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้ อีกประเภท คือ การสัมภาษณ์โดยทางอ้อมหรือไม่เป็นทางการผู้ถูกสัมภาษณ์จะ

ไม่ทราบว่าคุณสัมภาษณ์ต้องการอะไร ผู้สัมภาษณ์จะพูดคุยไปเรื่อย ๆ โดยสอดแทรกเรื่องที่จะสัมภาษณ์เมื่อมีโอกาสนี้ ซึ่งผู้ตอบจะไม่ได้รู้ตัวว่าเป็นสิ่งที่ผู้สัมภาษณ์เจาะจงที่จะทราบพฤติกรรม การสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลมากมาย แต่มีข้อจำกัด คือ บางเรื่องผู้ถูกสัมภาษณ์ไม่ต้องการเปิดเผย

2.2 การใช้แบบสอบถาม เป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลเป็นจำนวนมาก และเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้ หรือสอบถามกับบุคคลที่อยู่ห่างไกลอยู่กระจัดกระจายมาก

2.3 การสอบถาม พฤติกรรมในอดีตหรือต้องการทราบแนวโน้มพฤติกรรมในอนาคตได้

2.4 ให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่ปกปิดหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ยอมแสดงให้บุคคลอื่นทราบ ได้โดยวิธีอื่น ซึ่งผู้ถูกศึกษาแน่ใจว่าเป็นความลับและการใช้แบบสอบถามจะใช้เวลาได้อีกได้

2.5 การทดลอง เป็นการศึกษาพฤติกรรม โดยผู้ถูกศึกษาจะอยู่ในสถานการณ์ควบคุมตามที่ผู้ศึกษาต้องการ โดยสภาพแท้จริงแล้วการควบคุมจะทำได้ในห้องทดลอง แต่ในชุมชน การศึกษาพฤติกรรมของชุมชนโดยควบคุมตัวแปรต่าง ๆ คงเป็นไปได้น้อยมาก การทดลองในห้องปฏิบัติการจะให้ข้อมูลมีขีดจำกัด ซึ่งบางครั้งอาจนำไปใช้ในสภาพความเป็นจริงได้ไม่เสมอไป แต่วิธีนี้มีประโยชน์มากในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคลทางด้านการแพทย์

2.6 การทำบันทึก วิธีนี้ทำให้ทราบพฤติกรรมของบุคคล โดยให้บุคคลแต่ละคนบันทึกพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งอาจเป็นบันทึกพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งอาจเป็นบันทึกประจำวัน หรือศึกษาพฤติกรรมแต่ละประเภท เช่น พฤติกรรมการกิน พฤติกรรมการทำงาน พฤติกรรมทางสุขภาพ พฤติกรรมทางสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า การศึกษาพฤติกรรม มีวิธีดังนี้ คือ การสังเกตทั้งแบบให้รู้ตัวและไม่รู้ตัว การสังเกตแบบธรรมชาติ การสังเกตอย่างมีระบบหรือจะใช้การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม การสอบถาม สัมภาษณ์ การทดลอง การทำบันทึก และคลินิก เพื่อให้ได้มาซึ่งพฤติกรรมที่ต้องการศึกษาต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ความหมายของการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว นักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

สุภาพร มากแจ้ง (2534, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวครอบคลุมการเดินทางทั้งเพื่อธุรกิจและการพักผ่อนตราบนานที่ผู้เดินทางมิได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของท้องถิ่นปลายทาง

วรรณ วลัยวนิช (2539, หน้า 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเคลื่อนย้ายของประชากรจากแห่งหนึ่งไปสู่อีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกันมีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2540, หน้า 3) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้เป็นสากล 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

เพ็ญศรี บิสนุม (2542, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมทุกประเภทที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งเกิดจากนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจ และผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ในกระบวนการดึงดูดใจ และการต้อนรับผู้มาเยือน

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2543, หน้า 19) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจหรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

วิชา อุทนะพันธ์ (2546, หน้า 13) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่อาศัยการเดินทางเป็นหลักโดยมีวัตถุประสงค์ในการเดินทางที่หลากหลาย เช่น เพื่อการพักผ่อน เพื่อความสนุกสนาน เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อทัศนศึกษา เพื่อการศึกษา เพื่อติดต่อธุรกิจ และเพื่อเยี่ยมญาติ เป็นต้น

แมคอินทอช และ โกลด์เนอร์ (McIntosh & Goeldner, 1995, p. 11) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของคนเดินทางและพักผ่อนในสถานที่ที่แตกต่างกันจากสิ่งแวดล้อมตามปกติของพวกเขา

คุก, เยล และมาร์ควา (Cook, Yale & Marqua, 2002, p. 5) ได้ให้ความหมายของ

การท่องเที่ยวว่าเป็นการเคลื่อนย้ายชั่วคราวของผู้คนไปยังจุดหมายปลายทางนอกสถานที่ทำงาน หรือสถานที่ปกติของพวกเขา และที่อยู่อาศัย

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่มิใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ นอกจากนี้ยังเป็นการเดินทางเพื่อทำการศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม จนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้หลายลักษณะ ซึ่งสามารถประมวลได้ดังนี้

สุภาพร มากแจ้ง (2534, หน้า 3 - 4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. ความสำคัญต่อบุคคล การท่องเที่ยวเป็นสิ่งสราญใจ ช่วยให้ผู้คนได้รับการพักผ่อน อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษยชาติ เป็นการเปิดโลกทัศน์ ช่วยให้ผู้คนมีทัศนะที่กว้างไกลและการท่องเที่ยวเป็นการสร้างความเข้าใจระหว่างมนุษยชาติ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งระหว่างชนในชาติและนานาชาติ

2. ความสำคัญต่อสังคม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการสืบทอดทางวัฒนธรรม ทำให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และเป็นสิ่งที่นำความเจริญไปสู่ท้องถิ่น ทั้งทางด้านการคมนาคม การสาธารณสุข โภคและมาตรฐานการครองชีพ ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งเจ้าของท้องถิ่นและนักท่องเที่ยว

3. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเป็นแหล่งรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศทำให้เกิดการลงทุนทางธุรกิจทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรง ที่เกี่ยวเนื่องกับนักท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจ้างงานในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และโดยอ้อมทำให้เกิดการหมุนเวียนเงินตราและการกระจายรายได้ให้แก่ท้องถิ่น

วรรณ วลัยวนิช (2539, หน้า 51) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว ไว้ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ธุรกิจคมนาคมขนส่งดีขึ้น ทนสมัยขึ้น คุณค่าการชำระเงินดีขึ้น เงินตราต่างประเทศไหลเข้าสู่ประเทศเพิ่มมากขึ้น

2. ด้านสังคม

2.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ก่อให้เกิดการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคต่าง ๆ ตลอดจนการบริการด้านการโรงแรม ศูนย์การค้า และ ภัตตาคารต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 ด้านศิลปวัฒนธรรม ช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี สังคม และปัญหาเศรษฐกิจของประเทศอื่น ๆ ได้ดี นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและเกียรติภูมิของประเทศให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวโลก

3. ด้านการเมืองการปกครอง ก่อให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีต่อกันในหมู่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่ว่าจะต่างถิ่น ต่างภาษา ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันเป็นมิตรต่อกัน กล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีของมนุษยชาติในโลก

วิชา อุทนะพันธ์ (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นมีทั้งในรูปของเงินตราต่างประเทศ ซึ่งช่วยแก้ไขการขาดดุลชำระเงินของประเทศ เกิดการสร้างงาน การกระจายรายได้และความเจริญมาสู่ท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีให้แก่คนในชาติ ซึ่งนำไปสู่การเกิดสันติภาพแก่ประชากรโลก นอกจากนั้นยังช่วยในการฟื้นฟูอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่นด้วย

ดังนั้นพอสรุปความสำคัญของการท่องเที่ยวได้ว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประเทศใดที่มีแหล่งท่องเที่ยวก็จะมีรายได้เข้าสู่ประเทศ เกิดการสร้างงาน การกระจายรายได้ในประเทศ และยังช่วยให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศนั้น ๆ อีกด้วย

สภาพการท่องเที่ยว

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึง สภาพการท่องเที่ยวไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ฐิติธ ฐชาติ (2538, หน้า 39 - 44) ได้กล่าวถึง สภาพการท่องเที่ยวว่ามีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1.2 วัฒนธรรม

1.3 ชาติพันธุ์

1.4 แหล่งบันเทิง

2. สิ่งอำนวยความสะดวก

- 2.1 ที่พัก
- 2.2 ร้านอาหารและเครื่องดื่ม
- 2.3 สถานบริการ
- 2.4 ปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว

3. การขนส่ง

4. การต้อนรับ

สันติ ชูดิษฐ (2530, หน้า 25 - 30) ได้กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยวไว้ว่า ประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. อุปทานด้านการท่องเที่ยว
2. ตลาดการท่องเที่ยว แบ่งได้ดังนี้
 - 2.1 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ
 - 2.2 นักท่องเที่ยวชาวไทย
3. ความพร้อมด้านการท่องเที่ยว
 - 3.1 การคมนาคม
 - 3.2 โรงแรมและที่พักนักท่องเที่ยว
 - 3.3 การบริการนำเที่ยว
 - 3.4 บริการด้านการท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ภัตตาคาร ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก

สถานเริงรมณ์ เป็นต้น

วรรณ วลัยวนิช (2539, หน้า 19) ได้กล่าวถึงสภาพการท่องเที่ยวว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่าง ดังนี้

1. นักท่องเที่ยว
2. สินค้าท่องเที่ยวหรือสถานที่ท่องเที่ยว
3. การคมนาคมขนส่ง
4. ข้อมูลข่าวสารและการบริการ
5. ความปลอดภัยและการอำนวยความสะดวกในด้านการเมือง
6. องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐาน
7. การสนับสนุนอื่น ๆ

เพ็ญศรี บิสนุม (2542, หน้า 16) กล่าวว่าสภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วยสภาพ ดังนี้

1. ด้านนักท่องเที่ยว
2. ด้านสินค้าท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว

3. ด้านบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า สภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

มูลเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

คีย์ ชุมสาย และฉุบพันธ์ พรหมโยธี (2527, หน้า 29 - 30) ได้กล่าวถึง เหตุจูงใจที่ทำให้คนท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง นักท่องเที่ยวเหล่านี้ใช้เวลาหยุดงานเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศเพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น เพื่อพบเห็นสิ่งและอุบัติการณ์ใหม่ ๆ เพื่อชมทิวทัศน์อันงดงาม เพื่อพบเห็นขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เพื่อสงบอารมณ์กับความสงบของชนบท เพื่อสนุกสนานกับความอีกทีกรีกโครมและตึกกรมใหญ่โตของเมืองใหญ่ และเมื่อศูนย์กลางการท่องเที่ยว และอื่น ๆ ที่มีผลเป็นความสนุกสนานและความบันเทิง นักท่องเที่ยวบางคนไปเที่ยวเพื่อที่ได้เปลี่ยนสถานที่พักอาศัยไปเรื่อย ๆ

2. การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน ได้แก่ พวกที่ใช้วันหยุดเพื่อพักโดยไม่ทำอะไร ทั้งนี้เพื่อขจัดความเหนื่อยล้าทั้งหลายทั้งปวง ทั้งกายและทั้งจิตใจที่เกิดขึ้นในคาบเวลาทำงานให้หมดสิ้นไป และเรียกพลกำลังกลับคืนมาสำหรับเริ่มต้นทำงานในคาบใหม่ บางคนก็อาจไปพักผ่อนเพราะป่วยไข้หรือไม่สบายเล็กน้อย นักท่องเที่ยวพวกนี้มักไปพัก ณ ที่ใดที่หนึ่งนานที่สุดเท่าที่จะนานได้ และมักจะเป็นสถานที่ที่มั่นใจว่าสงบจริง ๆ เช่น ชายหาดห่างไกลผู้คน หรือบนเขาบนดอยห่างไกลความจอแจอีกทีกรีกโครม

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวที่ปรารถนาจะเรียนรู้ศิลปวิทยาการที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ ในสถาบันหรือสถานที่ศึกษาที่มีชื่อเสียง หรือในประเทศที่มีวัฒนธรรมเป็นที่น่าสนใจของพวกเขา นักท่องเที่ยวก็จะไปเที่ยวในประเทศนั้น ๆ เพื่อศึกษาพิจารณาชีวิตความเป็นอยู่ในแ่งมณุษยวิทยาและสังคมวิทยา เพื่อชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องับประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุ และเทคโนโลยีปัจจุบัน เพื่อร่วมปฏิบัติในงานมหกรรมและงานฉลอง

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

4.1 การท่องเที่ยวเพื่อการไปชมการแข่งขันกีฬาครั้งใหญ่ ๆ

4.2 การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬายังถิ่นที่มีการเล่นกีฬาชนิดนั้น ๆ

5. การท่องเที่ยวจังหวัดการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ที่จริงการท่องเที่ยวเพื่อประกอบธุรกิจ ไม่น่าจะเข้าเป็นการท่องเที่ยว เพราะขาดปัจจัยที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวต้องเป็นการกระทำอย่างเสรี

และมีความตั้งใจที่จะท่องเที่ยว ถ้าถือเคร่งครัดตามทฤษฎีก็น่าจะเป็นเช่นนั้น แต่ที่เป็นข้อเท็จจริง นักท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจแทบทุกคนก็ได้เจียดเวลาปะจืดเวลาให้เหลือไว้สำหรับการท่องเที่ยวด้วย

6. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา ฯลฯ ในสมัยปัจจุบันมีองค์กร คณะกรรมการ สมาคม สหภาพ ฯลฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศมากมาย การเดินทางเพื่อการประชุม สัมมนา ฯลฯ ได้ส่งเสริมให้มีขึ้นมากมาย จนองค์กร IUOTO (International Union of Office Travel Organization) เห็นสมควรที่จะจัดนักท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา ฯลฯ ไว้ต่างหากอีกพวกหนึ่ง

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548, หน้า 13 - 14) กล่าวว่า การท่องเที่ยวจะต้องมีการเดินทาง โดยสมัครใจเป็นการชั่วคราวโดยมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ใดก็ได้ ที่ไม่ใช่เพื่อประกอบ อาชีพหรือหารายได้ ซึ่งวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของการท่องเที่ยวนั้น ดักลาส ฟอสเตอร์ (Douglas Foster) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Travel and Tourism Management ว่าความมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการเดินทาง แบ่งได้เป็น 9 อย่าง คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday - Mass Popular Individual) เป็นการเดินทางในวันหยุดหรือพักผ่อนโดยไม่ทำอะไร อันเป็นการขจัดความเมื่อยล้าทางร่างกายและ จิตใจจากการทำงานให้หมดไป และเรียกพลกำลังกลับคืนมาสำหรับเริ่มต้นทำงานในวันใหม่ บางคนอาจจะไปพักผ่อนเพราะป่วยไข้มักจะถือเอาภาวะอากาศเป็นเกณฑ์ตัดสินใจว่าจะไปท่องเที่ยว ที่ใด เช่น สถานที่ชายทะเลที่มีลมพัดฉิวอยู่เป็นนิจ หรือสถานที่บนเขาที่อากาศหนาวเย็น หรืออาจ รักษาโรคผิวหนังใกล้บริเวณบ่อน้ำร้อน

2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชน ชมศิลปะนานาพรรณในหอศิลป์ ชมการแสดงดนตรีหรือละครของประเทศต่าง ๆ นมัสการศูนย์ศาสนาที่สำคัญ เพื่อร่วมปฏิบัติศาสนกิจ

3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อทำการวิจัยหรือ สอนหนังสือ หรือเข้าศึกษา หรือดูงานในประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งมักจะพักอยู่ในประเทศนั้นเป็น เวลานับเดือน เช่น ไปทำการวิจัยด้านสังคมวิทยาที่ประเทศอินเดีย ไปดูงานที่ยุโรป หรือไป บรรยายวิชาการท่องเที่ยวที่ประเทศสิงคโปร์

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและความบันเทิง (Sport and Recreation) เป็นการเดินทาง ที่ปรารถนาจะไปชมการแข่งขันกีฬาหรือเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา หรือเล่นกีฬาในท้องถิ่นนั้น เช่น การชมการแข่งขันกีฬาโอลิมปิก การเข้าร่วมแข่งขันกีฬาเขต การไปเล่นสกีในฤดูหนาว เป็นต้น หรือเป็นการเดินทางเพื่อความสนุกบันเทิงใจ เช่น การเปลี่ยนบรรยากาศไปยังสถานที่ที่เงียบสงบ การชมวิวทิวทัศน์ที่สวยงาม

5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests) เป็นการเดินทางที่ปรารถนาจะไปชมโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทหินพิมาย โครงการอนุสรณ์โบราณ

6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) เป็นการเดินทางเพื่อทำงานอดิเรก เช่น ไปวาดรูปบนภูเขา ถ่ายภาพนก ไปเล่นสกี

7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friend/ Relation) เป็นการเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติมิตร อันเป็นการสร้างสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้น เช่น ไปเยี่ยมเพื่อนที่ประเทศอังกฤษ

8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่ได้จัดเวลาให้เหลือหรือว่างจากการปฏิบัติธุรกิจในประเทศนั้นเพื่อถือโอกาสอยู่ท่องเที่ยวต่ออีกพักหนึ่ง เช่น การไปร่วมโปรแกรมการนำเที่ยวหลังจากเจรจาซื้อสินค้า

9. การท่องเที่ยวเพื่อประชุมสัมมนา (Conference Congress) เป็นการเดินทางเพื่อเข้าร่วมการประชุมสัมมนา โดยปกติการจัดรายการประชุมสัมมนาผู้จัดมักมีรายการนำเที่ยวอย่างน้อย 1 ครั้ง ทำให้ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาเป็นนักท่องเที่ยวสมบูรณ์แบบ และเมืองใดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว มักจะได้รับเลือกให้เป็นที่พักประชุมสัมมนา เช่น เมืองพัทยา เชียงใหม่

แมคอินทอช และ โกลด์เนอร์ (McIntosh & Goeldner, 1995, pp. 124 - 125)

กล่าวว่า แรงจูงใจทางการท่องเที่ยว (Tourism Motivation) มี 4 ประการ คือ

1. สิ่งจูงใจทางกายภาพ (Physical Motivation) ได้แก่ สิ่งจูงใจที่เกี่ยวกับการพักผ่อนร่างกาย การเล่นกีฬา การค้นหาการตามชายหาด การหย่อนใจ ด้วยการบันเทิงและสิ่งจูงใจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการรักษาสุขภาพ

2. สิ่งจูงใจทางวัฒนธรรม (Cultural Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่อยากรู้จักกับผู้อื่น เช่น เรื่องราวเกี่ยวกับดนตรี ศิลปะ นาฏศิลป์ และศาสนา เป็นต้น

3. สิ่งจูงใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivation) ได้แก่ ความปรารถนาที่จะได้พบคนใหม่ ๆ

4. สิ่งจูงใจทางด้านสถานภาพ และชื่อเสียง (Status and Prestige Motivation) ได้แก่ ความต้องการพัฒนาตนเอง และแสดงความสำคัญของตนเอง เช่น การเดินทางทำธุรกิจ การประชุม การศึกษา

ฮัดแมน (Hudman, 1980, pp. 33 - 34) กล่าวว่า นักท่องเที่ยวมักจะมีมูลเหตุจูงใจในการเดินทางท่องเที่ยวมาจากปัจจัยต่อไปนี้

1. ปัจจัยผลักดัน คือ สภาพเงื่อนไขที่มากระตุ้นให้เกิดแรงผลักดันภายในตัวบุคคลให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ปัจจัยผลักดันอาจจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ คือ

1.1 ความอยากรู้อยากเห็น ในสิ่งนี้อาจจะถือว่า เป็นแรงผลักดันภายในที่เห็นได้ชัด เพราะมนุษย์มีสัญชาตญาณในการอยากรู้อยากเห็นเรื่องต่าง ๆ ที่ตนเองยังไม่มี การเดินทางท่องเที่ยวก็เป็นการสำรวจโลกใหม่ในความคิด และเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับตนเอง

1.2 ความพึงพอใจ การเดินทางท่องเที่ยวและความประทับใจในสิ่งที่ได้พบเห็นก็ได้สร้างความสุขความพึงพอใจให้เกิดขึ้นกับบุคคล ดังนั้น การท่องเที่ยวก็คือความพยายามที่จะแสวงหาความสุขให้กับตนเอง

2. ปัจจัยดึงดูด คือ สภาพเงื่อนไขภายนอกที่ดึงดูดเร้าใจให้บุคคลได้ออกเดินทางท่องเที่ยว ปัจจัยดึงดูดเหล่านี้ ได้แก่

2.1 ลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ หรือทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ประกอบกับสภาพทางภูมิอากาศ เช่น อากาศสดชื่น อากาศเย็นสบาย ประกอบกันเป็นลักษณะภูมิกายภาพที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ

2.2 สภาพอื่น ๆ เป็นเรื่องหรือสิ่งอื่น ๆ ที่จัดว่าเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว นอกเหนือไปจากสภาพทางกายภาพ สภาพอื่น ๆ นี้อาจจะได้แก่การเป็นแหล่งสินค้าที่น่าสนใจ ราคาถูก

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า มูลเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว จะประกอบด้วย การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง การท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมสัมมนา นอกจากนี้การท่องเที่ยวเกิดจากสิ่งจูงใจทางกายภาพ วัฒนธรรม ระหว่างบุคคล และด้านสถานภาพ และชื่อเสียง

ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ไว้หลายลักษณะซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท., หน้า 11) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

วรรณ วลัยวนิช (2539, หน้า 74) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเรียนรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติ และวัฒนธรรมของ

ท้องถิ่น โดยยึดหลักการแห่งการเคารพซึ่งศักดิ์ศรีของระบบนิเวศและเอื้ออำนวยประโยชน์ และโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนและท้องถิ่นเป็นสำคัญ

องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization - WTO) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงธรรมชาติ มีการให้ความรู้และสื่อความหมาย เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มเล็ก ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติ ก่อประโยชน์แก่ท้องถิ่น และกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์ (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545, หน้า 91)

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (กองอนุรักษ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545 ข, หน้า 95) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

วีเวอร์ (Weaver, 1998, pp. 15 - 16) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ อันเนื่องจากการมีรายได้สำหรับการดูแลรักษาพื้นที่ การสร้างงานให้ชุมชนหรือท้องถิ่น และการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายที่จะศึกษาธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยต้องอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อระบบนิเวศนั้นอย่างยั่งยืน

ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

วรรณ วลัยวนิช (2539, หน้า 75 - 76) ได้กล่าวถึง ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวอยู่ที่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและ/ หรือวัฒนธรรมดั้งเดิม และห่างไกลจากความเจริญแบบสังคมเมือง
2. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและสัตว์ป่า
3. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการจัดการให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีความสมดุลกับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละพื้นที่
4. เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เจ้าของในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทางการท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจมากที่สุด

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นจะเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจแบ่ง นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourist) ตามระดับความสนใจได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา (Naturalists) ซึ่งมีจุดประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพืช สัตว์ สิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศหนึ่ง ๆ
2. กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติ (Nature Tourists) หรือ นักนิยมไพร จะมีจุดสนใจหลักที่ความงามของธรรมชาติและการดำรงชีพแบบดั้งเดิมของคนในท้องถิ่น
3. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชอบแสวงหาความตื่นเต้นผจญภัย (Mainstream Nature Tourists) ในสภาพธรรมชาติที่ห่างไกลความเจริญ และมีความลำบากในการเข้าถึง เช่น การเดินป่าและ ตั้งแคมป์บนเทือกเขาหิมาลัย ฯลฯ
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการชื่นชมธรรมชาติ (Casual Tourists) เพื่อเป็นการเพิ่มประสบการณ์ในการท่องเที่ยวของตน

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการ (มหาวิทยาลัยเกริก, ม.ป.ป., หน้า 2-10 - 2-12) คือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึง แหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco - System) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้น องค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature - Based Tourism)
2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึง การอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุม การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Managed Tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม
3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของ แหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนัก และปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึง เป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education - Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of Local Community or People Participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยว อันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย จนในที่สุดท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass Root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมชุมชน (Community Participation - Based Tourism)

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ องค์ประกอบด้านพื้นที่ ด้านการจัดการ ด้านกิจกรรมและกระบวนการ และด้านการมีส่วนร่วม หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าว จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ ได้

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีกิจกรรมที่หลากหลายทั้งกิจกรรมหลัก และกิจกรรมเสริม เช่น (มหาวิทยาลัยเกริก, ม.ป.ป., หน้า 2-14-2-15)

1. กิจกรรมหลัก ได้แก่

1.1 กิจกรรมการเดินป่า (Hiking/ Trekking)

1.2 กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (Nature Education)

1.3 กิจกรรมถ่ายรูปธรรมชาติ บันทึกเทปวิดีโอ เทปเสียงธรรมชาติ (Nature Photography, Video Taping and Sound of Nature Audio Taping)

1.4 กิจกรรมส่อง/ ดูนก (Bird Watching)

1.5 กิจกรรมศึกษา/ เที่ยวถ้ำ (Cave Exploring/ Visiting)

1.6 กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (Sky Interpretation)

1.7 กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (Boat Sightseeing)

1.8 กิจกรรมพายเรือแคนู/ เรือคายัค/ เรือใบ/ เรือใบใบไม้ (Canoeing/ Kayak/ Browbeating/ Sailing)

1.9 กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (Snorkel Skin Diving)

1.10 กิจกรรมดำน้ำลึก (Scuba Diving)

2. กิจกรรมเสริม ได้แก่

- 2.1 กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (Relaxing)
- 2.2 กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (Terrain/ Mountain Biking)
- 2.3 กิจกรรมปีน/ ไต่เขา (Rock/ Mountain Climbing)
- 2.4 กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (Tent Camping)
- 2.5 กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (Hang Glider)
- 2.6 กิจกรรมล่องแพยาง/ แพไม้ไผ่ (White Water Rafting)
- 2.7 กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (Picnicking)
- 2.8 กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (Waterfall Visits/ Exploring)

สำหรับประเทศไทยมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากยังมีธรรมชาติที่สวยงาม มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ รวมทั้งสภาพภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อกิจกรรมกลางแจ้ง ไม่ว่าจะเป็นการเดินป่า (Trekking) หรือการท่องเที่ยวไปตามแหล่งโบราณสถานที่มีกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาก ซึ่งมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ (วรรณา วงษ์วนิช, 2539, หน้า 76)

1. ทัวร์เดินป่า (Trekking Tours) ทางเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะเส้นทาง เชียงใหม่ - แม่แตง หรือ เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน
2. การล่องแพ (Rafting) ในแม่น้ำกก เส้นทางเชียงใหม่ - เชียงราย และการล่องแพในแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี
3. ทัวร์ดำน้ำ (Diving Tours) ในแถบภาคใต้ เช่น เกาะพีพี สิมิแลน ฯลฯ
4. การนั่งเรือแคนู รอบอ่าวพังงา (Canoe Paddling Tours)

นโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2540 - 2546

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544, หน้า 20) ได้กำหนดนโยบายในช่วงปี 2540 - 2546 ไว้เป็นกรอบการดำเนินงานในแต่ละปี นโยบายดังกล่าวได้รับการอนุมัติในภาพรวมโดยคณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังนี้

1. ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อมโดยคำนึงถึงคุณภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวในระยะยาว และคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติสืบไป

2. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขหรือป้องกันปัญหาทางการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมในการพัฒนาและบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณค่า ช่วยดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
3. สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการ อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความจริงก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะระบบการให้บริการข้อมูลข่าวสารด้วยโครงข่ายคอมพิวเตอร์ทั้งภายในและระหว่างประเทศ
4. ส่งเสริมความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านการพัฒนาและส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยว รวมทั้งพัฒนาระบบเครือข่ายการคมนาคมขนส่ง และสื่อสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการบริการท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภูมิภาคนี้
5. ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในชาติให้เป็นนักท่องเที่ยวที่ดี มีความรัก ความห่วงใย และช่วยทำนุบำรุงทรัพยากรทางการท่องเที่ยว และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีความโอบอ้อมอารีให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวด้วยน้ำใจไมตรีอันดีงามสืบไป
6. ส่งเสริมการผลิตบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มีปริมาณสอดคล้องกับความต้องการของตลาด มีคุณภาพได้มาตรฐานในระดับนานาชาติ เพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีด้านการค้าบริการ ตลอดจนสนับสนุนให้บุคลากรชาวไทยมีงานทำในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น
7. กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยวและผู้ประกอบธุรกิจในการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้รับความคุ้มครองตาม พ.ร.บ. ธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ. 2535 รวมทั้งผลักดันให้มีการกวดขัน มาตรการต่างๆ ในการให้ความคุ้มครองรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างจริงจังต่อเนื่องตลอดไป
8. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งผลดีต่อการพัฒนาสังคมทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคมส่วนรวมของประเทศสืบไป
9. ส่งเสริมเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น พักอยู่นานวัน ใช้จ่ายเพิ่มมากยิ่งขึ้น และเดินทางกระจายไปทั่วภูมิภาค โดยคำนึงถึงขีดความสามารถหรือข้อจำกัดในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
10. สร้างค่านิยมให้ชาวไทยเพิ่มการเดินทางท่องเที่ยวและใช้จ่ายใช้สอยภายในประเทศกระจายไปทั่วภูมิภาคตลอดปี เพื่อเพิ่มดุลการท่องเที่ยงให้มีมากขึ้น และเป็นการกระจาย

ความเจริญไปสู่ท้องถิ่น อันจะเป็นผลดีต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศต่อไป

11. พิจารณาประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมในลักษณะของการลงทุน ร่วมทุน หรือให้การส่งเสริมสนับสนุนการลงทุนเพื่อประโยชน์โดยส่วนรวมของชาติ และองค์กร

นโยบายหลักของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป., หน้า 14 - 17) ได้กำหนดนโยบายหลักในการปฏิบัติงานไว้อย่างชัดเจน และประกาศอย่างเป็นทางการ โดยนโยบายหลักทั้ง 8 ประการ คือ

1. ส่งเสริม ชักจูง ให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทย เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าเติมทุนเศรษฐกิจส่วนรวมโดยรับด่วน
2. ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค
3. อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด
4. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานที่ดี เพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนให้มากขึ้น
5. เพิ่มความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ให้สามารถเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางต่าง ๆ ในประเทศไทยด้วยความมั่นใจในความปลอดภัยของร่างกาย และทรัพย์สินของตนและหมู่คณะ
6. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวของคนไทยภายในประเทศ โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและเยาวชน เพื่อเป็นการเพิ่มสวัสดิการด้านการท่องเที่ยวแก่คนไทย
7. เสริมกำลังคนที่เป็นคนไทยเข้าทำงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้มากที่สุด
8. ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

เมื่อวิเคราะห์จากนโยบายหลัก 8 ประการ จะพบว่าปรากฏนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศถึง 3 นโยบายด้วยกัน คือ นโยบายข้อ 2, 3 และ 8 คือ ขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่น เพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค อนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยดีที่สุด และส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

นโยบายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

รัฐบาลได้พิจารณากำหนดนโยบายหลักด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ 10 ประการ คือ

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมแท้ไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหวง่ายต่อการถูกรบกวนและฟื้นตัวได้ยาก
2. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบและกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ หลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยรวม
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกัน มากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว
4. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ
5. ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร และกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม
6. นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เข้าสู่แผนการพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญ ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรรและกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ
7. สนับสนุนการศึกษา วิจัย และประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหาและการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน
8. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วย
9. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (Code of Conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10 จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน โดยให้มีการประสานงานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับบนนโยบายด้านต่าง ๆ ในการจัดการเชิงนิเวศ นโยบายด้านต่าง ๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ประกอบด้วย

- 10.1 นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
- 10.2 นโยบายด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
- 10.3 นโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น
- 10.4 นโยบายด้านการส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว
- 10.5 นโยบายด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว
- 10.6 นโยบายด้านการส่งเสริมการลงทุน

กลยุทธ์การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การที่จะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวหลักที่สำคัญในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ต้องการการพัฒนาที่ยั่งยืน และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ต้องการ จึงเห็นควรกำหนดกลยุทธ์ในการจัดการที่เกี่ยวข้อง ทั้งสิ้น 6 กลยุทธ์ ที่สอดคล้องภายใต้นโยบายหลักและนโยบายแต่ละด้าน ดังนี้

1. กลยุทธ์การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม
2. กลยุทธ์การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก
3. กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น
4. กลยุทธ์การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและบริการนำเที่ยว
5. กลยุทธ์การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว
6. กลยุทธ์การส่งเสริมการลงทุน

แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ

ในปี 2544 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ผลักดันให้มีการแปลงนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้เป็นแผนปฏิบัติการระดับชาติ เพื่อดำเนินงานตามกลยุทธ์ต่าง ๆ อย่างมีรูปธรรม ประกอบด้วย 14 แผนงาน 37 โครงการ โดยมีงบประมาณเบื้องต้นประมาณ 480 ล้านบาท ระยะเวลาดำเนินการ 5 ปี (พ.ศ. 2545 - 2549) โดยแผนงานหลักทั้ง 14 แผนงาน ประกอบด้วย

1. การจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การทบทวนศักยภาพและกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. การกำหนดและพัฒนาโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
4. การกำหนดเขตการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยว

5. การบูรณะฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสื่อมโทรม
6. การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
7. การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
8. การผลิตสื่อและรณรงค์
9. การส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างศักยภาพแก่ประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ

10. การกำหนดมาตรฐานโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก
11. การส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามมาตรฐาน

ที่กำหนด

12. การส่งเสริมการตลาดและการนำเที่ยว
13. การส่งเสริมการลงทุนด้านการท่องเที่ยว
14. การติดตามและประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (กองอนุรักษ์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545, หน้า 13 - 16)

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ศรีเรือน ทองใหญ่ (2546, หน้า 18 - 19) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมาย มีดังนี้

1. จัดการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มเล็ก เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวนั้น
2. มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น เช่น สิ่งก่อสร้าง การแต่งกาย การปฏิบัติตนขณะอยู่ในดินนั้น
3. ควรศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้นก่อนเดินทางเข้าไป เพื่อไม่กระทำการใดที่กระทบจิตใจในท้องถิ่น เคารพสิทธิของผู้อื่นและไม่มองความแตกต่างในการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่นเป็นความต่ำต้อยกว่าตน
4. รักษาสภาพธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด ส่งเสริมและฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่น
5. ไม่ทำลายป่าไม้ ไม่ขีดเขียน ทำลาย รื้อถอน ลักขโมยโบราณวัตถุ หรือบุกรุกพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่สาธารณะ
6. การท่องเที่ยวในป่า ต้องระมัดระวังไม่รบกวนสัตว์ ควรรับฟังคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ควรเคารพในสิทธิของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย

7. สนับสนุนโรงแรม สายการบิน ผู้ประกอบการ ผู้จัดจำหน่ายต่าง ๆ ที่มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ใช้เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน ประหยัดน้ำ มีการกำจัดน้ำเสียหรือควบคุมมลภาวะต่าง ๆ มีการนำวัสดุใช้แล้วมาใช้ใหม่ (Recycle) หรือมาตรการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอื่น ๆ

8. สนับสนุนให้รายได้ตกอยู่ในท้องถิ่น โดยการอุดหนุนสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่น ดังนั้นพอสรุปได้ว่า แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การจัดการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มเล็ก จัดการท่องเที่ยวให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ก่อนไปท่องเที่ยว รักษาสภาพธรรมชาติให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด ไม่ทำลาย หรือบุกรุกพื้นที่โบราณสถานและพื้นที่สาธารณะควรรับฟังข้อแนะนำของเจ้าหน้าที่ และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ให้การสนับสนุนผู้ประกอบการต่าง ๆ ที่มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ใช้เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน เป็นต้น และสนับสนุนให้รายได้ตกอยู่ในท้องถิ่น

การจัดการท่องเที่ยวในป่าชายเลน

ความหมายของป่าชายเลน

นักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของโลกที่ได้ศึกษาและให้ความสนใจป่าชายเลนได้ให้ความหมายของป่าชายเลน ไว้ดังนี้

ในปี ค.ศ. 1903 ชวิมเพอร์ (Schimper, 1903) นักภูมิศาสตร์ทางพืชที่มีชื่อเสียงของโลก ได้ให้ความหมายป่าชายเลน หรือ Mangrove Forest ไว้ว่า เป็นสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าว ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึงในช่วงที่น้ำทะเลขึ้นสูงสุด และให้ชื่ออีกอย่างว่า Tidal Forest

ในปี ค.ศ. 1962 ดูร์ (Du, 1962) ให้ความหมายป่าชายเลน หรือ Mangrove Forest อย่างกว้างขวางไว้ 2 ประการ คือ ประการแรก หมายถึง สังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดหลายตระกูล และเป็นพวกที่มีใบเขียวตลอดปี (Evergreen Species) ซึ่งมีลักษณะทางสรีรวิทยาและความต้องการสิ่งแวดล้อมที่คล้ายกัน และประการที่สอง หมายถึง กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่บริเวณปากอ่าว ชายฝั่งทะเลบริเวณเขตร้อน (Tropical Region) ซึ่งประกอบด้วยพันธุ์ไม้สกุลโกงกาง (Rhizophora) เป็นไม้สำคัญและมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง

Mangrove มาจากภาษาโปรตุเกสคำว่า Mangue ซึ่งหมายถึง กลุ่มสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามชายฝั่งทะเลดินเลน สำหรับประเทศไทยนิยมเรียกป่านชนิดนี้ว่า ป่าชายเลน หรือ ป่าโกงกาง (สนธิ อักษรแก้ว, 2541, หน้า 2 - 3)

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ป่าชายเลน หมายถึง สังคมพืชที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าวบริเวณเขตร้อน ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิดหลายตระกูล และเป็นพวกที่มี ใบเขียวตลอดปี เช่น พันธุ์ไม้สกุลโกงกาง และมีไม้ตระกูลอื่นปะปนอยู่บ้าง

ความสำคัญของป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างมหาศาลเป็นแหล่งกำเนิดของพืช สัตว์บกและ สัตว์น้ำนานาชนิด ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์หลายรูปแบบ ป่าชายเลนมีความสำคัญ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ด้านป่าไม้

1.1 ถ่าน ร้อยละ 80 ของไม้ที่ตัดจากป่าชายเลนจะนำมาใช้เผาถ่าน ไม้ที่นิยม นำมาใช้เผาใช้ส่วนใหญ่เป็นไม้โกงกาง อาจมีไม้ชนิดอื่นปะปนบ้าง เช่น ไม้โปรง ไม้ถั่ว ถ่านที่ได้จากไม้โกงกางถือว่าเป็นถ่านที่มีคุณภาพดีให้ความร้อนสูง เมื่อเทียบกับถ่านไม้ชนิดอื่น ด้วยกัน คือ ให้ความร้อนสูงถึง 7,300 แคลอรีต่อกรัม คุณสมบัติที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ เมื่อเผาแล้วมีปริมาณเถ้าต่ำ และขายได้ราคาดี

1.2 ไม้ฟืน การนำไม้ป่าชายเลนมาทำฟืนเพื่อหุงต้ม มีความสำคัญและจำเป็นอย่างมาก สำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ตามชายฝั่งบริเวณป่าชายเลนและบริเวณใกล้เคียง ไม้ที่นำมาใช้เป็นฟืนส่วนใหญ่เป็นไม้ชนิดอื่นนอกจากไม้โกงกาง เพราะไม้โกงกางนำไปเผาถ่านจะได้ ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจดีกว่า

1.3 ไม้เสาเข็มและไม้ค้ำยัน นิยมใช้ไม้ค้ำยันและไม้โกงกาง เนื่องจากมีลักษณะ ลำต้นตรง แต่การนำไม้ป่าชายเลนใช้ทำเสาเข็มยังมีน้อยมาก เพราะส่วนใหญ่จะนิยมนำไปเผาถ่าน มากกว่า

1.4 แเทนนิส เปลือกของไม้ป่าชายเลนหลายชนิดยังเป็นแหล่งผลิตแทนนิน ซึ่งใช้กัน มากในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ทำหมึก ทำสี ทำกาวสำหรับติดไม้ ย้อมยวน และใช้ใน อุตสาหกรรมฟอกหนัง เป็นต้น เปลือกของไม้โกงกางมีแทนนินเป็นส่วนประกอบ 27 เปอร์เซ็นต์ ในเปลือกไม้ประสักแดงหรือไม้พังกาสุ่มหัว มีแทนนินสูงถึง 41 เปอร์เซ็นต์ และเปลือกไม้โปรง มีแทนนิน 46 เปอร์เซ็นต์

1.5 การกลั่นไม้ การเผาถ่านไม้ป่าชายเลน นอกจากจะได้ถ่านคุณภาพดีแล้ว ยังมี ผลพลอยได้ที่เปื้อนของเหลว และก๊าซอีกหลายชนิดที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ โดยการเก็บก๊าซจาก ปล่องควันของเตาเผาถ่านผ่านการกลั่นในเครื่องควบแน่นจะได้ของเหลวเรียกว่า

กรดไพโรลิกเนียส (Pyroligneous Acid) ซึ่งเป็นสารประกอบของกรดน้ำส้ม เมธิลแอลกอฮอล์ น้ำมันดิน ซึ่งเรียกว่า อุตสาหกรรมกลั่นไม้

1.6 ชี้้นไม้สับ ไม้จากป่าชายเลนยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำไม้สับ (Wood Chips) ซึ่งนิยมทำกันแพร่หลายในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สำหรับประเทศไทยยังมีการนำไม้มาทำชิ้นไม้สับน้อย

1.7 การใช้ไม้ป่าชายเลนเพื่อประโยชน์อื่น ๆ ไม้จากป่าชายเลนสามารถนำมาใช้ทำเฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือประมง เช่น เครื่องมือจับปู หลักสำหรับเลี้ยงหอยแมลงภู่ และใช้ประโยชน์ในด้านสมุนไพรอีกด้วย เช่น เปลือกไม้โกงกาง ดันโปรง ใช้รักษาแผลสด เมล็ดของต้นตะปุ่นขาวใช้รักษาโรคบิด และโรคท้องร่วงได้

2. ด้านประมง

2.1 ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำ สิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลน ได้อาศัยอาหารปฐมภูมิ ซึ่งได้แก่ อินทรีย์วัตถุที่ย่อยสลายจากซากพืช และส่วนต่าง ๆ ของพืชในป่าชายเลนที่ร่วงหล่นแล้วย่อยสลายกลายเป็นอาหารปฐมภูมิซึ่งมีโปรตีนสูง เป็นแหล่งอาหารของหอย ปู และหนอนปล้อง ผู้บริโภคปฐมภูมิเหล่านี้จะเป็นอาหารของผู้บริโภคทุติยภูมิ ได้แก่ ปลาตัวเล็ก ๆ และลูกของปลานขนาดใหญ่ ซึ่งจะค่อย ๆ ปรับตัวเป็นผู้บริโภคทุติยภูมิในห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ต่อไป

2.2 ป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัย และที่อนุบาลสัตว์น้ำ เนื่องจากป่าชายเลนเป็นที่อยู่อาศัยของแพลงตอนจำนวนมาก แพลงตอนเหล่านี้จะเป็นอาหารของสัตว์น้ำ เช่น กุ้งกุลาดำ กุ้งแชบ๊วย ปลากระพงขาว ปลากะบอก ปลานวลจันทร์ทะเล และสัตว์น้ำเค็มที่มีคุณค่าอีกหลายชนิดที่มีวงจรชีวิตวางไข่ในทะเล เมื่อไข่เริ่มฟักตัวและย่างเข้าสู่ตัวอ่อน ก็จะถูกกระแสน้ำพัดมาสู่ชายฝั่ง แล้วเจริญเติบโตโดยอาศัยอาหารบริเวณป่าชายเลน เมื่อเจริญเติบโตเป็นตัวเต็มวัยหรือแข็งแรงพอแล้ว จึงจะออกสู่ทะเลต่อไป

2.3 ป่าชายเลนกับผลผลิตการประมง การจับสัตว์น้ำในช่วง พ.ศ. 2521 - 2528 มีปริมาณไม่ต่ำกว่าปีละล้านตัน โดยที่ประมาณแสนตันเป็นกุ้งชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ และกุ้งตะกาด มีปลาที่สำคัญ คือ ปลากะบอก ปลากระพงขาว ปลาหมอเทศ ปลาไหลงู ปลาไหลมีหนวด และปลานวลจันทร์ทะเล นอกจากนั้น ยังมีหอยแครง หอยนางรม และปูทะเล

การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบริเวณพื้นที่ป่าชายเลนนั้นนิยมทำกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการเลี้ยงกุ้ง ส่วนใหญ่พบในท้องที่ จังหวัดสมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช และจันทบุรี ฟาร์มกุ้งเหล่านี้มีการขยายตัวมากตลอดระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมา

การเพาะเลี้ยงหอยตามพื้นที่โคลนเลนได้ดำเนินการมาเป็นเวลานานแล้ว พื้นที่เพาะเลี้ยงหอยน้ำเค็มส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด ชุมพร กระบี่ สตูล นครศรีธรรมราช และสุราษฎร์ธานี หอยที่เลี้ยงได้แก่ หอยกะพง หอยแมลงภู่ หอยแครง และหอยนางรม

3. บทบาทของป่าชายเลนในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

ป่าชายเลน ทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศทะเลและระบบนิเวศบนบก ซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นแหล่งที่มีสัตว์น้ำและสัตว์บกอาศัยหากินร่วมกันอยู่มากมาย อินทรีย์วัตถุที่ผลิตโดยพืชในป่าชายเลนจะเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญสำหรับการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งภายในป่าชายเลนและระบบนิเวศอื่นที่เกี่ยวข้องกัน

นอกจากนี้ ป่าชายเลนยังมีหน้าที่สำคัญในการป้องกันพื้นที่ชายฝั่งทะเลจากคลื่นลมและการกัดเซาะของน้ำทะเลในอดีตประเทศไทยไม่ค่อยประสบปัญหาเกี่ยวกับลมพายุและการพังทลายของดินชายฝั่ง ทั้งนี้ เพราะบริเวณชายฝั่งมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ป่าชายเลนจำนวนมากถูกเปลี่ยนสภาพเป็นนาุ้ง ทำให้คลื่นลมแรงจากทะเลกัดเซาะชายฝั่งเกิดปัญหาน้ำทะเลท่วม เช่น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชุมพร สุราษฎร์ธานี และนครศรีธรรมราช ซึ่งสร้างความเสียหายมากมายแก่नाุ้ง พื้นที่ทำการเกษตร และบ้านเรือน

การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนเป็นจำนวนมาก ทำให้สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนขาดแหล่งที่อยู่อาศัยและแหล่งอาหารที่ใช้สำหรับการดำรงชีวิต อันจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศอื่นที่อยู่ใกล้เคียงด้วย (สุพรรณณี อัสวศิริเลิศ, 2541, หน้า 92 - 94)

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ความสำคัญของป่าชายเลน คือ มีความสำคัญด้านป่าไม้ การประมง และบทบาทของป่าชายเลนในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศ

ถิ่นกำเนิดของป่าชายเลน

ป่าชายเลนจะพบทั่วไป ตามพื้นที่ชายฝั่งทะเลบริเวณปากน้ำ อ่าว ทะเลสาบ และเกาะ ซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำท่วมถึงของประเทศในแถบโซนร้อน (Tropical Region) ส่วนบริเวณกึ่งร้อนหรือเขตเหนือ และใต้โซนร้อน (Sub-Tropical Region) จะพบป่าชายเลนอยู่บ้างเป็นส่วนน้อยเนื่องจากสภาวะภูมิอากาศไม่เหมาะสมนัก ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด มักจะพบในกลุ่มประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศอินโดนีเซีย พม่า และไทย เป็นต้น (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2544, หน้า 1)

เกือกกุล ดิประสงค์ (2546, หน้า 7) ได้กล่าวถึงถิ่นกำเนิดของป่าชายเลนว่า ป่าชายเลนมีถิ่นกำเนิดในเขตร้อนแถบเส้นศูนย์สูตร พบขึ้นอยู่ทั่วไปตามโคลนเลน หรือเลนบริเวณชายฝั่งทะเล

แม่น้ำหรือลำคลองที่มีน้ำทะเลท่วมถึงอยู่เสมอและไม่มีคลื่นลมแรงจัด ถิ่นกำเนิดป่าชายเลนในโลก ถือเอาฝั่งทะเลของทวีปแอฟริกาเป็นหลักในการแบ่งออกเป็นภาคตะวันออกและภาคตะวันตก

ภาคตะวันออก จะพบป่าชายเลนขึ้นอยู่ตามบริเวณฝั่งทวีปแอฟริกาตะวันออก ปากีสถาน ศรีลังกา บังกลาเทศ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ฟิจิ ปาปัวนิวกินี ฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้ จีน ไต้หวัน ญี่ปุ่น นิวคาลิโดเนีย และหมู่เกาะต่าง ๆ

ภาคตะวันตก จะพบป่าชายเลนขึ้นอยู่แถบบริเวณฝั่งทวีปแอฟริกาตะวันตก อเมริกา ประเทศแถบทะเลคาริบเบียน และแถบชายฝั่งทะเลของอเมริกาใต้

ป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่ในโลกนี้ทั้งหมด ความอุดมสมบูรณ์จะมีอยู่ในบริเวณแถบเส้นศูนย์สูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบเอเชีย เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย ปาปัวนิวกินี บังกลาเทศ อินเดีย และไทย แต่บริเวณที่อยู่ห่างจากเส้นศูนย์สูตร ไปทางเหนือและภาคใต้ ปรากฏว่า มีป่าชายเลนขึ้นอยู่บ้างเช่นกัน เช่น ทางเหนือถึงตอนใต้ของประเทศญี่ปุ่น อ่าวอะควอบาในทะเลแดง และรัฐฟลอริดาในสหรัฐอเมริกา ส่วนทางใต้จะพบป่าชายเลนจนถึงตอนเหนือของประเทศนิวซีแลนด์ ทางตอนใต้ของประเทศบราซิล หรือประมาณ เส้นรุ้งที่ 27 องศา 30 ลิปดา

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมของป่าชายเลน

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมของป่าชายเลน เป็นเรื่องเฉพาะปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของพืช และสัตว์ในป่าชายเลน ความแตกต่างทางลักษณะโครงสร้างของป่าชายเลน เช่น ชนิดการกระจายและการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ และพันธุ์สัตว์น้ำนานาชนิด และกิจกรรมหลายอย่างที่เกิดขึ้นในป่าชายเลนที่มีผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของป่าชายเลน เหล่านี้พอจำแนกประเภทได้ ดังนี้ (สนธิ อักษรแก้ว, 2532 อ้างถึงใน เกื้อกุล ดีประสงค์, 2546, หน้า 7-19)

1. ภูมิประเทศชายฝั่ง

ป่าชายเลนโดยทั่วไปขึ้นอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลที่มีสภาพเป็นดินเลนและเป็นที่ราบกว้างมีน้ำทะเลท่วมถึงอย่างสม่ำเสมอ ลักษณะภูมิประเทศเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อลักษณะโครงสร้างโดยเฉพาะชนิด และการกระจายของพันธุ์ไม้และสัตว์น้ำตลอดจนขนาดพื้นที่ป่าชายเลนอย่างมาก เช่น ถ้าเป็นชายฝั่งประเภทจอมตัวซึ่งเป็นที่ราบแคบ ๆ ริมฝั่งทะเล หรือรอบ ๆ เกาะใกล้กับภูเขาสูง ป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่บริเวณนี้จะมีลักษณะเป็นแนวแคบ ๆ ดังจะเห็นได้จากป่าชายเลนที่ขึ้นอยู่บริเวณเกาะพังงา แต่ถ้าชายฝั่งทะเลที่มีพื้นที่ราบกว้าง จะมีป่าชายเลนขึ้นอยู่เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น ป่าชายเลนในประเทศบราซิล ทั้งนี้เพราะลักษณะพื้นที่ราบบริเวณชายฝั่งทะเลที่มีขนาดแคบและกว้างหรือใกล้หรือไกลจากภูเขต่างกันนั้นจะมีผลต่อการท่วมถึงของน้ำทะเล และ

การตกตะกอนรวมทั้งลักษณะและสมบัติของดินตะกอนเป็นต้น การที่ป่าชายเลนมีพื้นที่ขนาดเล็กหรือใหญ่จะส่งผลให้ชนิดพันธุ์ไม้และสัตว์น้ำตลอดจนการกระจายของสิ่งมีชีวิตเหล่านี้แตกต่างกัน นอกจากนี้บริเวณดินเลนชายฝั่งหรือปากอ่าวที่ได้รับน้ำจากแม่น้ำหลายสาย พื้นที่ดังกล่าวจะมีป่าชายเลนขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ประกอบด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์น้ำนานาชนิด เพราะมีแร่ธาตุอาหารอันสมบูรณ์ ที่มาจากแม่น้ำนั่นเอง เช่น ป่าชายเลนสุนดาบัน (Sundabans) บริเวณอ่าวเบงกอลในประเทศบังกลาเทศ

2. ภูมิอากาศ

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับภูมิอากาศที่สำคัญได้แก่ แสง อุณหภูมิ ฝน และลม ปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์ในป่าชายเลน และยังมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกายภาพอื่น ๆ โดยเฉพาะปัจจัยเกี่ยวกับดินและน้ำในบริเวณป่าชายเลนอีกด้วย

2.1 แสง แสงเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อพืชสีเขียวหรือพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนในขบวนการสังเคราะห์แสงเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารเพื่อการเจริญเติบโต แสงมีอิทธิพลต่อพันธุ์ไม้ป่าชายเลนอีกหลายด้าน เช่น การเปิดปิดของปากใบ การหายใจ และการคายน้ำ ตลอดจนรูปร่างและลักษณะต่าง ๆ ของไม้ รวมทั้งลักษณะ โครงสร้าง และหน้าที่หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบนิเวศของป่าชายเลน ความสำคัญของแสงที่มีต่อพันธุ์ไม้นั้นมีในหลายลักษณะโดยเฉพาะปริมาณคุณภาพและช่วงเวลาที่ดินไม้ได้รับแสง โดยทั่วไปของพรรณไม้ป่าชายเลนเป็นกลุ่มไม้ที่ต้องการแสงมาก และด้วยเหตุนี้เอง แสง จึงเป็นปัจจัยอันหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้การกระจายของป่าชายเลนเกิดขึ้นในแถบชายฝั่งทะเลโซนร้อน ความเข้มของแสงที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของไม้ป่าชายเลนมีค่าอยู่ระหว่าง 3,000 - 3,800 กิโลแคลอรี ต่อตารางเมตรต่อวัน สำหรับช่วงระยะเวลาที่พันธุ์ไม้ป่าชายเลนได้รับแสงนั้น สำนักงานป่าไม้เขตศรีราชา (2531) ได้รวบรวมข้อมูลไว้ว่าพันธุ์ไม้ป่าชายเลนจะได้รับผลกระทบกระเทือนมากหากถูกไม้ขึ้นอยู่ภายใต้ร่มเงามาก และได้รับแสงเพียงเล็กน้อย จะทำให้การเจริญเติบโตลดลง และมีอัตราการตายสูง นอกจากนี้แสงยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการออกดอกและออกฝักของไม้โกงกางอีกด้วย ซึ่งจากการสังเกตพบว่าเป็นสวนป่าไม้โกงกางใบเล็ก และใบใหญ่ กลุ่มไม้ที่อยู่ตามขอบสวนป่าจะออกดอก และมีฝักปริมาณมาก ส่วนกลุ่มไม้ที่อยู่บริเวณกลางสวนป่าจะมีจำนวนดอกและฝักจำนวนน้อยมาก สิ่งเหล่านี้แสดงถึงแสงมีอิทธิพลต่อการออกดอกออกฝักของไม้โกงกางนั่นเอง

2.2 ฝน ฝนรวมถึงปริมาณน้ำฝน ระยะเวลาที่ฝนตกและการกระจายของฝน เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน โดยเฉพาะเกี่ยวกับการกระจายและการเจริญเติบโต ตลอดจนการออกดอกของพันธุ์ไม้ การเจริญเติบโตและ

การกระจายของสัตว์น้ำในป่าชายเลน นอกจากนี้ฝนยังมีอิทธิพลต่อสภาวะปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อีกด้วย เช่น อุณหภูมิของอากาศและน้ำ ความเค็มของน้ำ และน้ำในดิน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อการดำรงชีวิตของพันธุ์ไม้ และสัตว์น้ำในป่าชายเลนโดยตรง โดยปกติแล้ว ป่าชายเลนสามารถขึ้นอยู่และเจริญเติบโตได้ดี เมื่อพื้นที่ชายฝั่งมีปริมาณฝนตกประมาณ 1,500 - 3,000 มิลลิเมตร ต่อปี แต่ก็สามารถขึ้นได้ในพื้นที่ซึ่งมีฝนตกสูงถึง 4,000 มิลลิเมตรต่อปี และมีช่วงระยะของฝนตกระหว่าง 8 - 10 เดือนต่อปี

2.3 อุณหภูมิ อุณหภูมิเป็นปัจจัยสำคัญต่อขบวนการทางสรีระวิทยาของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โดยเฉพาะขบวนการสังเคราะห์แสง และการหายใจอันมีผลต่อการเจริญเติบโตและการดำรงชีวิต

2.4 ลม ลมเป็นปัจจัยอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญกับระบบนิเวศของป่าชายเลน ลมมีอิทธิพลต่อการตกและการกระจายของฝน มีส่วนทำให้การระเหยของน้ำและการคายน้ำของพืชเพิ่มขึ้น ตามชายฝั่งทะเลลมมีอิทธิพลอย่างมากต่อความเร็วของกระแสน้ำและคลื่นที่มีผลโดยตรงกับการเปลี่ยนแปลงของลักษณะโครงสร้างของป่าชายเลน ในขณะเดียวกันลมมีส่วนช่วยในการผสมพันธุ์และการกระจายพันธุ์ของไม้ แต่ถ้าพื้นที่ชายฝั่งบริเวณใดมีลมแรง จะทำให้ต้นไม้กระแถกรุน และมีทรวงทรงผิดปกติได้

3. น้ำขึ้นน้ำลง

น้ำขึ้นน้ำลงบริเวณชายฝั่งทะเลนับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดการแบ่งเขตการขึ้นอยู่ของพันธุ์ไม้หรือสัตว์น้ำในป่าชายเลน ช่วงเวลาน้ำขึ้นน้ำลงจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของความเค็มในบริเวณป่าชายเลนในขณะที่น้ำขึ้นค่าปริมาณความเค็มของน้ำจะสูงขึ้นด้วยและในทางตรงกันข้ามเมื่อน้ำลงค่าปริมาณความเค็มของน้ำจะลดต่ำลงด้วย นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างของความเค็มอันเนื่องมาจากน้ำเป็น (Spring Tide) และน้ำตาย (Neap Tides) ด้วย โดยที่เมื่อเป็นช่วงเกิดน้ำเป็นที่มีความเค็มสูงจะไหลเข้าป่าชายเลนเป็นระยะทางได้ไกลกว่าช่วงเวลาที่เกิดน้ำตายและการเปลี่ยนแปลงความเค็มของน้ำเนื่องจากน้ำขึ้นน้ำลงนี้เองที่เป็นตัวจำกัดการแพร่กระจายของสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน

4. คลื่นและกระแสน้ำ

คลื่นและกระแสน้ำที่เกิดขึ้นในบริเวณป่าชายเลนไม่ว่าจะเป็นชนิดไหนก็ตามมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงลักษณะโครงสร้างและกิจกรรมในระบบนิเวศป่าชายเลนไม่มากนักน้อยและไม่ว่าจะเป็นในลักษณะโดยตรงหรือโดยทางอ้อมก็ตามคลื่นกระแสน้ำที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อสังคมของป่าชายเลนก็คือ การแพร่กระจายของพันธุ์ไม้ โดยเฉพาะพวกที่แพร่กระจายพันธุ์โดยอาศัยคลื่นและกระแสน้ำ เช่น พันธุ์ไม้ในวงศ์ *Rhizophoraceae* ซึ่งพวกที่มีฝัมนและฝักนี้เองที่จะแพร่กระจาย

ไปสู่แหล่งต่าง ๆ ตามบริเวณชายฝั่ง โดยการพัดพาของคลื่นและกระแสน้ำ ส่วนในทางอ้อมคลื่นและกระแสน้ำเป็นตัวการที่สำคัญทำให้มีการตกตะกอนบริเวณชายฝั่ง หรือเกิดสันทรายหรือหาดทรายตามบริเวณปากอ่าว และพื้นที่เหล่านี้จะมีพันธุ์ไม้ป่าชายเลนขึ้นอยู่มากที่สุด เพราะฉะนั้นจะพบว่าพื้นที่ชายฝั่งหลายแห่งที่มีตะกอนทับถมจะมีป่าชายเลนขึ้นอยู่และขยายพื้นที่ลงไปสู่ทะเลได้ นอกจากคลื่นและกระแสน้ำจะมีบทบาทสำคัญในการแพร่กระจายและการเกิดป่าชายเลนในพื้นที่ใหม่ ๆ แล้ว ยังมีส่วนในการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำอีกด้วยและบทบาทที่สำคัญของคลื่น และกระแสน้ำอีกอย่างหนึ่งก็คือ การพัดพาธาตุอาหารจากป่าชายเลนออกไปสู่ชายฝั่งทะเล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสัตว์น้ำและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งอย่างมาก

5. ความเค็มของน้ำ

ความเค็มของน้ำ (Water Salinity) และความเค็มของน้ำในดิน (Soil Water Salinity)

เป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญเติบโต การรอดตาย และการแบ่งเขตการขึ้นอยู่ของพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน โดยปกติ ป่าชายเลนสามารถขึ้นอยู่และเจริญเติบโตได้ดีในบริเวณน้ำกร่อยซึ่งมีค่าความเค็มของน้ำระหว่าง 10 - 30 ‰ แต่อย่างไรก็ตามพันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดสามารถขึ้นอยู่และทนทานได้ในพื้นที่ซึ่งมีค่าความเค็มของน้ำสูงมาก สำหรับค่าสูงสุดความเค็มของน้ำในดินที่พันธุ์ไม้ป่าชายเลนสามารถขึ้นอยู่และเจริญเติบโตได้นั้น ยังไม่มีผลการวิจัยที่ชัดเจนในขณะนี้ แต่ความเค็มของน้ำในดินที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของกลุ่มป่าในป่าชายเลน มีค่าระหว่าง 28 - 34 ‰ และถ้าหากความเค็มของน้ำในดินน้อยกว่า 28 ‰ การเจริญเติบโตของกลุ่มไม้ป่าชายเลนจะลดลงด้วย

6. ออกซิเจนละลาย

ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพืชและสัตว์น้ำในป่าชายเลน โดยเฉพาะการหายใจ และการสังเคราะห์แสงปริมาณออกซิเจน ละลายในน้ำบริเวณป่าชายเลนจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 24 ชั่วโมง โดยจะมีค่าต่ำสุดในเวลากลางคืน และปริมาณสูงสุดในเวลากลางวัน ในบริเวณป่าชายเลนมีการให้ออกซิเจนละลายในน้ำมาก เนื่องจากบริเวณดังกล่าวมีสิ่งมีชีวิตอยู่เป็นจำนวนมาก รวมทั้งพืชและสัตว์นานาชนิด ไม้ในป่าชายเลน โดยเฉพาะพวกที่มีรากหายใจ (Pneumatophore) เช่น ไม้แสม ไม้ลำพู ลำแพน ต้องอาศัยออกซิเจนละลายในน้ำช่วยในการหายใจอย่างมาก

ปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของพืช และสัตว์นานาชนิดและกิจกรรมการย่อยสลายตัวของเศษไม้ใบไม้หรืออินทรีย์สาร ในระบบนิเวศป่าชายเลน ปริมาณออกซิเจนละลายน้ำมากหรือน้อยจะเป็นตัวจำกัดการเจริญเติบโตของพืช และชนิดการเจริญเติบโตและแพร่กระจายของสัตว์น้ำ และนอกจากนี้การเกิดขบวนการสลายตัวของ

เศษไม้หรืออินทรีย์สารจะเร็วหรือช้าขึ้นกับปริมาณออกซิเจนที่ละลายในน้ำเป็นสำคัญ เนื่องจากจะส่งผลโดยตรงต่อไปถึงกิจกรรมของสัตว์น้ำที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการนี้ด้วย

7. ดิน

ในป่าชายเลนเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนจากการทับถม การกัดเซาะชายฝั่งจากแม่น้ำ หรือพังทลายของดินบนภูเขาที่ไหลมาตามแม่น้ำ ลำคลอง และการตกตะกอนจากสารแขวนลอยในมวลน้ำ ลักษณะของตะกอนดินต่าง ๆ ที่มาทับถมในบริเวณชายฝั่ง และป่าชายเลนนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องจากต้นแหล่งกำเนิดของตะกอนเป็นสำคัญ เช่น ถ้าเป็นตะกอนจากแม่น้ำลำคลองอาจจะเป็นดินโคลนละเอียด หรือตะกอนมาจากชายฝั่งอาจจะเป็นทรายส่วนมาก โดยสรุปดินในป่าชายเลนเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนที่ไหลมาจากแหล่งต่าง ๆ และการตกตะกอนของสารแขวนลอยในมวลน้ำตลอดจนการสลายตัวของอินทรีย์สารตามช่วงระยะเวลาที่ทับถมต่าง ๆ กัน

8. ธาตุอาหาร

การที่มีปริมาณธาตุอาหารที่เพียงพอเป็นสิ่งที่จำเป็นในการรักษาความสมดุลของระบบนิเวศป่าชายเลน ธาตุอาหารในป่าชายเลนมี 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

8.1 ธาตุอาหารประเภทอนินทรีย์สาร (Inorganic Minerals)

ธาตุอาหารอนินทรีย์สารที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม และโซเดียม ส่วนใหญ่สารอาหารประเภทนี้ในป่าชายเลนมีมากพอ ยกเว้น ไนโตรเจน และฟอสฟอรัส ที่มีปริมาณค่อนข้างน้อย จึงมักจะเป็นตัวจำกัดการเจริญเติบโตของพืชในป่าชายเลน แหล่งที่มาของธาตุอาหารประเภทอนินทรีย์สารที่สำคัญอย่างน้อย 5 แหล่ง ด้วยกันคือ จากน้ำฝน จากน้ำที่ไหลผ่านแผ่นดิน จากดินตะกอน จากน้ำทะเล และจากการผุสลายของอินทรีย์วัตถุในป่าชายเลน

8.2 ธาตุอาหารประเภทอินทรีย์สาร (Organic Detritus)

ธาตุอาหารประเภทอินทรีย์สาร หมายถึง สารอาหารอินทรีย์ที่มีต้นกำเนิดจากสิ่งมีชีวิตโดยผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ในการย่อยสลายโดยจุลินทรีย์แหล่งที่มาสำคัญของธาตุอาหารประเภทอินทรีย์สารในป่าชายเลนมีอยู่ 2 แหล่งใหญ่ ๆ คือ แหล่งแรกเป็นแหล่งที่มาจากป่าชายเลนเอง ได้แก่ แผลงตอนพืช แบคทีเรีย สาหร่ายที่เกาะตามรากไม้ และพืชชนิดอื่น ๆ ในป่าชายเลน นอกจากนี้ยังมีซากสัตว์และสิ่งขับถ่ายของสัตว์ต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีความอุดมสมบูรณ์อย่างมากในป่าชายเลน ส่วนแหล่งที่สองเป็นแหล่งที่มาจากภายนอก ป่าชายเลน ได้แก่ พวกลำธารแขวนลอยในน้ำที่ไหลมาจากแหล่งน้ำลำธาร ตะกอนดินจากการกัดเซาะชายฝั่ง และบนภูเขา ซากพืช และสัตว์ที่อยู่บนชายฝั่งหรือในทะเล เป็นต้น

ดังนั้นพอสรุปได้ว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมของป่าชายเลน จะประกอบไปด้วย ภูมิประเทศชายฝั่ง ภูมิอากาศ น้ำขึ้นน้ำลง คลื่นและกระแสน้ำ ความเค็มของน้ำ ออกซิเจนละลายดิน ธาตุอาหาร ที่จะมีผลในการเจริญเติบโตของพันธุ์ไม้ต่าง ๆ และสิ่งมีชีวิตในป่าชายเลน

พันธุ์ไม้ป่าชายเลน

พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าชายเลนโดยทั่วไปจะมีความสูงประมาณ 20 - 30 เมตร นอกจากนี้ไม้พังกาหัวสุมที่เป็นไม้ที่สูงที่สุดของป่าชนิดนี้ ซึ่งอาจมีความสูงถึง 40 เมตร ชนิดพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าชายเลน แบ่งออกตามวงศ์และสกุลต่าง ๆ ที่สำคัญ บางชนิด ได้ดังนี้

1. สกุลไม้โกงกาง ประกอบด้วย โกงกางใบเล็ก และโกงกางใบใหญ่
2. สกุลไม้ประสัก ประกอบด้วย พังกาหัวสุมดอกแดง พังกาหัวสุมดอก ถั่วดำ และถั่วขาว
3. สกุลไม้โปรง ประกอบด้วย โปรงแดง และโปรงขาว
4. สกุลไม้เสม ประกอบด้วย เสมทะเล เสมขาว เสมดำ และสำมะงา
5. สกุลไม้ลำพู ลำแพน ประกอบด้วย ลำแพน หรือลำพูทะเล ลำแพน และลำแพนหิน หรือลำแพนทะเล
6. สกุลไม้ตะบูน ประกอบด้วย ตะบูนขาว ตะบูนดำ และตะบัน
7. สกุลไม้ฝาด ประกอบด้วย ฝาดดอกแดง และฝาดดอกขาว
8. สกุลเหงือกปลาหมอ ประกอบด้วย เหงือกปลาหมอดอกม่วง หรือนางเกรง และเหงือกปลาหมอยอดขาว
9. สกุลไม้ตีนเป็ด ประกอบด้วย ตีนเป็ดทะเล และตีนเป็ดน้ำ
10. ไม้สกุลอื่น ๆ ที่สำคัญ ประกอบด้วย หงอนไก่ทะเล ตาคุ่มทะเล เล็บมือนาง แลทะเล มังคะ เทียนทะเล และจาก เป็นพืชใบเดี่ยว จำพวกปาล์ม ที่ไม่มีลำต้น
11. ไม้พื้นล่างในป่าชายเลน
ไม้พื้นล่างที่ขึ้นอยู่ในป่าชายเลน ถ้าเป็นพื้นที่ที่น้ำทะเลท่วมถึงอยู่เสมอๆ มักจะไม่ค่อยมีปรากฏ แต่หากบริเวณนั้น มีตะกอนมาทับถมจนระดับสูง ขึ้นกลายเป็นที่ดอนขึ้นมาก็มักจะมีพันธุ์ไม้พื้นล่างเหล่านี้ขึ้นอยู่ได้แก่ ประทะเล ต้นเหงือกปลาหมอดอกสีขาว ปอทะเล โพธิ์ทะเล และเป้ง เป็นต้น

12. กัลยไม้ในป่าชายเลน

กัลยไม้ในป่าชายเลนที่นับว่าเด่นเป็นพิเศษ ได้แก่ กัลยไม้สกุลรองเท้านารี เพราะมีลักษณะเด่นในเรื่องของสี และรูปแบบของดอกที่จะนำไปผสมพันธุ์ จึงเป็นที่สนใจของ

นักกล้วยไม้ทั้งในและต่างประเทศ กล้วยไม้รองเท้านารี มีถิ่นกำเนิดทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะทางภาคใต้ของประเทศมักจะมีถิ่นกำเนิดตามซอกหินหรือโศกหินที่สำคัญ มีอยู่ 5 ชนิดด้วยกัน ได้แก่ รองเท้านารีขาว รองเท้านารีสีเหลืองตรัง รองเท้านารีจังหวัดกระบี่ รองเท้านารีม่วงสงขลา และรองเท้านารีช่องอ่างทอง เป็นต้น

13. พันธุ์ไม้ผลัดใบในป่าชายเลน

ป่าชายเลนของประเทศไทยมีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วในช่วงต้นซึ่งพรรณไม้เหล่านี้ส่วนใหญ่จะไม่ผลัดใบสีเขียวตลอดปี แต่อย่างไรก็ตามยังปรากฏว่ามีพันธุ์ไม้ผลัดใบบางชนิดขึ้นปะปนอยู่ด้วย ได้แก่ ไม้ตาตุ่มทะเล ลำแพน เหล่านี้เป็นต้น

สัตว์ในป่าชายเลน

ป่าชายเลนเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ด้วยสัตว์หลายชนิดทั้งที่เป็นสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา ที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ และสัตว์ชนิดอื่น ๆ เช่น นก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม และ สัตว์เลื้อยคลานในป่าชายเลนจะพบตัวแทนของสัตว์เกือบทุกไฟลัม นับตั้งแต่สัตว์ที่มีขนาดเล็ก เช่น โพรโตซัว พวกหนอนตัวกลม หนอนตัวแบน และพวกไส้เดือนทะเล สัตว์พวกหลังนี้จะมีหลากหลายชนิด และดำรงชีพหลายแบบในบริเวณป่าชายเลน กล่าวคือ บางชนิดสามารถเคลื่อนที่ได้และจับสัตว์อื่นเป็นอาหาร บางชนิดสามารถฝังตัวอยู่กับที่และกรองอาหารจากมวลน้ำ และบางชนิดก็ฝังตัวอยู่กับที่มีหนวด หรือระยางค์ออกกวาดอินทรีย์สารกินเป็นอาหาร นอกจากสัตว์เหล่านี้ก็มีพวก กุ้ง หอย ปู ปลา ที่พบมากในบริเวณนี้ซึ่งสัตว์เหล่านี้อาจอาศัยอยู่บางช่วงในวงจรชีวิตของมัน หรืออาจอาศัยอยู่ตลอดชีพของมัน พวกหอยที่สำคัญ ได้แก่ พวกหอยสองฝา เช่น หอยนางรม หอยแครง และหอยจอบ ซึ่งอาจพบฝังตัวในดินหรือเกาะตามราก และลำต้นของพรรณไม้ในป่าชายเลน นอกจากนี้ยังมีพวกหอยเจาะ ซึ่งพบมากตามซากไม้ที่หักพัง หอยฝาเดียวที่พบมากได้แก่ พวกหอยชนิด *Linerina spp.* ซึ่งแพร่กระจายอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ของดินไม้ หอยขี้นก และหอยฝาเดียว ที่พบมากแพร่กระจายตามพื้นดิน และแอ่งน้ำขังและทั่วไปในป่าชายเลน สัตว์จำพวกอาร์โทพอด (Arthropods) พบมากเช่นกัน นับตั้งแต่พวกแมงดาทะเลซึ่งเป็นกลุ่มสัตว์ที่ดึกดำบรรพ์ พวกแมลงซึ่งมีผลกระทบต่อพรรณไม้ในป่าชายเลนด้วย และพวกครัสเตเชียน ซึ่งเป็นสัตว์กลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งที่พบในบริเวณนี้ ในบรรดาสัตว์พวกครัสเตเชียนที่พบมากในบริเวณนี้ ได้แก่ พวกปูหลายชนิด เช่น ปูก้ามดาบ ปูแสม ปูม้า และปูทะเล พวกปูมีบทบาทสำคัญในระบบนิเวศป่าชายเลน โดยปูเป็นตัวจักรสำคัญในห่วงโซ่อาหาร และมีส่วนช่วยในการหมุนเวียนธาตุอาหารในบริเวณนี้ นอกจากนี้ ยังมีพวกเพรียงหินที่เกาะตามรากพืช และตามต้นไม้ พวกกุ้งดีดขัน แม่หอบ และกุ้งอีกหลายชนิด เช่น กุ้งตะกาด และกุ้งเขี้ยวก็พบได้เสมอในบริเวณนี้ พวกแอมฟิพอด (Amphipods) และแมลงสาบทะเล (Isopod) ก็พบได้ตามซากพืชใบไม้ที่

ร่วงตามพื้นในป่าชายเลน สัตว์ในกลุ่มพวกเอคโคโนเดิม เช่น ปลิงทะเล และดาวเปราะ ก็พบได้เช่นกันในบริเวณป่าชายเลนที่ติดต่อกับทะเลที่มีความเค็มของน้ำค่อนข้างสูงทัดเทียมกับน้ำทะเล พวกสัตว์ชั้นสูงที่พบได้ในบริเวณป่าชายเลนนอกจากปลาชนิดต่าง ๆ แล้วยังพบสัตว์เลื้อยลูกด้วยนม เช่น ค้างคาว ลิงลม ลิงแสม หนูบ้าน นาก เลือปลา แมวป่า เสือโคร่ง หมูป่า และอีเก้ง สัตว์เหล่านี้จะเข้ามาในบริเวณป่าชายเลนเป็นบางเวลา เพื่อหาอาหาร นอกจากนี้แล้วยังมีนกหลายชนิด ภูษนิคต่าง ๆ ตะกวด เต่า และจระเข้ก็ยังเข้ามาอาศัยอยู่ในป่าชายเลนอีกด้วย

ประโยชน์ของป่าชายเลน

ป่าชายเลนให้คุณประโยชน์ต่อมวลมนุษยทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างมากมาย นานับประการซึ่งอาจแยกกล่าวไว้ดังนี้

1. ประโยชน์ทางตรง

1.1 ในแง่ที่อยู่อาศัย ไม้จากป่าชายเลนใช้สร้างบ้านเรือน สะพาน และการก่อสร้างอื่น ๆ เกี่ยวกับกิจกรรมการเกษตร และการประมง

1.2 ในแง่พลังงาน ไม้จากป่าชายเลนจะให้ผลผลิตในรูปของไม้ฟืนและไม้เผาถ่านที่ให้ความร้อนสูง

1.3 ในแง่อาหาร โคลนตมในป่าชายเลนจะเป็นที่อยู่อาศัยของแหล่งผลิตโปรตีน ได้แก่ หอย ปู กุ้ง และบริเวณที่เป็นป่าชายเลนยังเป็นที่เพาะเลี้ยงของกุ้ง และปลา ก่อนที่จะเป็นตัวใหญ่ออกไปสู่ทะเล

1.4 ในแง่ของยารักษาโรค ป่าชายเลนเป็นแหล่งของสมุนไพรหลายชนิดที่ใช้รักษาโรคภัยต่าง ๆ

1.5 ในแง่ของสารเคมีและอื่น ๆ พันธุ์ไม้ในป่าชายเลนหลายชนิดสามารถนำมากลั่นเอาสารเคมีที่มีประโยชน์เพื่อนำไปใช้ในงานอุตสาหกรรมได้หลายชนิดด้วยกัน เช่น แทนิน แอลกอฮอล์ กรดน้ำส้ม และน้ำมันดิน เป็นต้น นอกจากนั้น ยังได้ของป่าบางชนิด เช่น กล้วยไม้ รังผึ้ง ฯลฯ อีกด้วย

2. ประโยชน์ทางอ้อม

2.1 ด้านการอนุรักษ์พื้นที่ชายฝั่งทะเล

2.1.1 ป่าชายเลนเป็นฉากกำบังภัยตามธรรมชาติ เช่น ป้องกันลมพายุ ลมมรสุม ป้องกันการพังทลายของดินตามริมฝั่งทะเล ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรมบริเวณชายฝั่งทะเล เป็นต้น

2.1.2 ป่าชายเลนช่วยป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ รากของต้นไม้ในป่าชายเลนที่งอกออกมาเหนือพื้นดิน เช่น รากหายใจ รากดูดอาหาร และรากค้ำยัน จะทำหน้าที่คล้ายตะแกรง

ตามธรรมชาติคอยกลั่นกรองสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ ที่มากับกระแสน้ำ ทำให้น้ำในลำคลอง แม่น้ำ และ ชายฝั่งทะเลสะอาดขึ้น

2.1.3 ป่าชายเลนช่วยทำให้แผ่นดินบริเวณชายฝั่งทะเลงอกขยายออกไปในทะเล รากของต้นไม้ในป่าชายเลนนอกจากจะช่วยป้องกันสิ่งแวดล้อมเป็นพิษแล้ว ยังช่วยทำให้ตะกอนที่ แขนวลอยมากับน้ำตกทับถมเกิดเป็นแผ่นดินงอกใหม่ เมื่อระยะเวลาผ่านไปก็จะขยายออกไปในทะเล เกิดเป็นหาดเลนอันเหมาะแก่การเกิดของพันธุ์ไม้ป่าชายเลน และการเพาะเลี้ยงประมงชายฝั่งได้ อย่างดียิ่ง

2.2 ด้านระบบนิเวศวิทยา

เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่มีต่อกันระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม พืชพรรณธรรมชาติต่าง ๆ เมื่อได้รับพลังงานจากดวงอาทิตย์เพื่อใช้ในการสังเคราะห์แสง จะทำให้เกิดอินทรีย์วัตถุและพลังงานที่ช่วยให้ต้นไม้เจริญเติบโตเป็นพื้นที่ป่าชายเลน โดยมีพันธุ์ไม้ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น เมื่อดินไม้เหล่าเติบโตและเศษไม้ร่วงหล่นทับถม ในท้องน้ำซึ่งมี ปริมาณ ถึง 1 ต้นต่อตารางเมตร ก็เกิดการสลายตัวกลายเป็นแร่ธาตุอาหารแก่สัตว์น้ำเล็ก ๆ เช่น แบคทีเรีย ฟังไจ โปรโตซัว และไฟโต แพลงตอน เป็นต้น เมื่อสัตว์เหล่านี้เจริญเติบโตก็จะ เป็น อาหารของสัตว์น้ำที่มีขนาดใหญ่ขึ้นไปอีก เช่น กุ้ง หอย ปู และปลา เมื่อสัตว์ที่มีโปรตีนพวกนี้ เติบโตขึ้น ก็จะกลายเป็นอาหารของมนุษย์ และสัตว์อื่น ๆ ที่ใหญ่กว่า โดยมีเศษเหลือทิ้งไว้ให้เป็น วัสดุอาหารแก่ต้นไม้ในป่าชายเลนอีกทอดหนึ่ง ซึ่งจะเกิดเป็นวงจรอาหารขึ้นในป่าชายเลนตาม ระบบนิเวศวิทยา โดยธรรมชาติแล้ว จะมีความสมดุลในตัวของมันเอง แต่ถ้าหากมี การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ก็จะเป็นผลทำให้ระบบความสัมพันธ์นี้ถูก ทำลาย และเกิดผลเสียหายได้ ตัวอย่างเช่น ถ้าหากพื้นที่ป่าชายเลนถูกบุกรุก ทำลาย จำนวน สัตว์น้ำก็อาจลดลงตามไปด้วย นอกจากนั้นแล้ว ยังอาจจะก่อให้เกิดการเน่าเสียของน้ำตามมาอีก ด้วย ดังนั้น พื้นที่ป่าชายเลนจึงมีความสำคัญและควรที่จะได้มีการอนุรักษ์ป้องกันเพื่อให้เอื้อ ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งทางด้านป่าไม้และการประมงชายฝั่งตามระบบนิเวศวิทยาดังกล่าวแล้ว

ป่าชายเลนของประเทศไทย

จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าชายเลนจำนวน 2,299,375 ไร่ แต่จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่ เพียง 1,047,390 ไร่ เท่านั้น เป็นที่น่าสังเกตก็คือพื้นที่ป่าชายเลนถูกทำลายไปในอัตราสูงอย่าง มากมายในระยะปี พ.ศ. 2528 - 2529 ถึงประมาณ 451,661 ไร่ และส่วนใหญ่จะเป็นการทำนาเกลือ แทบทั้งสิ้น โดยพื้นที่ป่าชายเลนที่ถูกทำลายอย่างมหาศาล คือ ป่าชายเลนบริเวณชายฝั่งทะเล ตะวันออกของอ่าวไทย

ในจังหวัดชลบุรีนั้น จากการแปลภาพถ่ายดาวเทียม Landsat-5 (TM) แสดงให้เห็นว่าในปี พ.ศ. 2540 มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 2,302.50 ไร่ กระจายอยู่เฉพาะในเขตอำเภอเมืองชลบุรีเป็นส่วนใหญ่ และเล็กน้อยในเขตอำเภอสัตหีบ โดยพื้นที่ป่าชายเลนได้ถูกเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย ทำนาเกลือ พัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมชายฝั่งท่าเทียบเรือและพัฒนาเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์ชายฝั่งเฉพาะการเลี้ยงกุ้ง สาเหตุสำคัญของการบุกรุก ทำลายป่าชายเลน ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพป่าชายเลนอันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของประชากร และการพัฒนาประเทศโดยจะเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานชุมชน โรงงานอุตสาหกรรม ท่าเรือ แพลตา และการตัดถนน เป็นต้น
2. การเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ป่าชายเลนเป็นที่เลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น นากุ้ง การเลี้ยงปลา โดยเฉพาะการตื่นตัวในการทำนากุ้ง ในช่วงปี พ.ศ. 2532
3. การตัดไม้เกินกำลังของป่าชายเลน
4. การตัดถนนผ่านพื้นที่ป่าชายเลน
5. การสร้างบ้านเรือนขึ้นมาใหม่ โรงงานอุตสาหกรรม
6. การทำนาเกลือ

(ศูนย์ปฏิบัติการวิศวกรรมพลังงาน และสิ่งแวดล้อมคณะวิศวกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2543 อ้างถึงใน รัชภา แก้วปิ่นทอง, 2545, หน้า 20 - 21)

แนวทางจัดการการท่องเที่ยวในป่าชายเลน

ป่าชายเลน ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งธรรมชาติที่เป็นรอยต่อของธรรมชาติน้ำจืดและน้ำเค็ม เป็นป่าสร้างแผ่นดินและป้องกันการพังทลายของแผ่นดิน เป็นถิ่นอนุบาลสรรพสัตว์ จัดเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์และมีสรรพของมวลมนุษย์แล้ว ยังเป็นสถานที่ที่มีความสวยงาม น่าสนใจในการท่องเที่ยวได้อย่างเพลิดเพลินใจ อีกแห่งหนึ่งทีเดียว

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545 ก, หน้า IV-2, 1 - 6) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในป่าชายเลนไว้ ดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวในป่าชายเลน

มิติใหม่ของการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมีหลายรูปแบบ นักพัฒนาการท่องเที่ยวได้จัดรูปแบบของการท่องเที่ยวทางธรรมชาติในป่าชายเลนว่าเป็น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อบูรณาการให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. ความสนใจ และกิจกรรมการท่องเที่ยวในป่าชายเลน

ระบบนิเวศในป่าชายเลนมีพรรณไม้ที่มีรากและเรือนยอดดูแปลกตา เช่น ต้นโกงกาง (ใบใหญ่ ใบเล็ก) ต้นแสม ต้นลำพู ฯลฯ มีนกสีสดสวยและสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่มากมายเป็นป่าที่เขียวสดตลอดทั้งปี มีน้ำขึ้นน้ำลงเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ชวนให้อยากดูอยากรู้ จึงมีผู้เดินทางเข้าไปเยี่ยมชม ไปดูความงามอันแปลกตาของธรรมชาติ กิจกรรมการท่องเที่ยวในป่าชายเลนมีหลากหลายประเภท ได้แก่

- 2.1 เดินป่าบนเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ชมพรรณไม้ สมุนไพรและสัตว์ป่า
- 2.2 ท่องป่าชมนก แมลง (นักท่องเที่ยวไทยสนใจดูหิ่งห้อย) และสัตว์ป่า
- 2.3 ชมวิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน นั่งเรือล่องคลองชมพรรณไม้ สัตว์ป่า
- 2.4 พายแคนู (คายัค) ลัดเลี้ยวตามคลองชมพรรณไม้ สัตว์ป่า
- 2.5 พายแคนู (คายัค) เลาะชายเกาะ ลอดถ้ำทะเล ชมธรรมชาติ
- 2.6 พายแคนู คูวิถีประมงพื้นบ้าน ชมธรรมชาติ ดูถ้ำก่อนประวัติศาสตร์
- 2.7 นั่งรถชมวิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน ดูฟาร์มปลา กุ้ง ปู ห่ออาหารอร่อยรับประทาน
- 2.8 นั่งรถชมวิถีชีวิตประมงพื้นบ้าน ดูฟาร์มหอย ปลา ห่ออาหารอร่อยรับประทาน

3. ลักษณะการเดินทางเที่ยวป่าชายเลนของนักท่องเที่ยว (ไทย)

นักท่องเที่ยวที่ชอบเที่ยวป่าชายเลนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเป็นพิเศษ

(Special Interest Tourists) บางกลุ่มเป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourist)

3.1 จะหาข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แล้วตัดสินใจเดินทางเที่ยวตามโอกาส เวลาและงบประมาณที่มีอยู่ในแต่ละครั้ง

3.2 เลือกเที่ยวตามที่ตนเองให้ความสนใจ เช่น เดินป่า นั่งเรือท่องเที่ยวชมธรรมชาติ พายแคนูชมธรรมชาติ เที่ยวฟาร์ม ห่ออาหารอร่อย ๆ รับประทาน

3.3 บางคนจะมีการเตรียมการเดินทางและจองการเดินทางล่วงหน้า (จองที่พัก จองอาหาร) บางคนไม่เตรียมการเดินทางและจองการเดินทางล่วงหน้า

3.4 บางคนพักค้างแรมที่โรงแรมและรีสอร์ท บางคนชอบพักที่เรือนพักรับรองของหน่วยราชการที่รับผิดชอบการบำรุงรักษาผืนป่า บางคนชอบพักโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ แล้วแต่งงบประมาณการเดินทาง

3.5 แต่ละคณะเมื่อถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้ว มุ่งทำกิจกรรมที่กลุ่มให้ความสนใจ ดังนั้นกลุ่มที่เตรียมความพร้อมในการเดินทางจึงเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่วนตัวไปกันเอง เช่น กล้องส่องทางไกล อุปกรณ์ถ่ายรูป ยาปฐมพยาบาล

3.6 บางคณะจะหาโอกาสพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หาความรู้กับเจ้าของแหล่ง และชาวบ้านในพื้นที่

3.7 ส่วนใหญ่ เมื่อไปเที่ยวในหมู่บ้านประมงพื้นบ้านก็จะซื้อสินค้าพื้นบ้านเป็นที่ระลึกกลับเป็นของใช้ ของฝาก

4. เกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชายเลน

เมื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยรับรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาปรับใช้และบริษัทนำเที่ยวทั้งหลายได้โฆษณาจัดรายการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติมากขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2542 กองอนุรักษ์ ททท.หน่วยงานที่รับผิดชอบการเผยแพร่ความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงได้ประชุมร่วมกับสมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย (Thai Eco-Adventure Travel Association : TEATA) กำหนดเกณฑ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในป่าชายเลน สรุปได้ดังนี้

4.1 เป็นพื้นที่ป่าชายเลนที่มีระบบนิเวศสมบูรณ์ อาจมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวบ้านรวมอยู่ด้วย เช่น หมู่บ้านประมง เลี้ยงกุ้ง หอย ปลา ปู

4.2 มีความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ แม้ว่า ทางเข้าบางแห่งรถเข้าไม่ถึง อาจนั่งเรือหางยาว อีกทอดหนึ่ง จึงควรจัดการเส้นทางให้สะดวก

4.3 มีศูนย์บริการอำนวยความสะดวก พื้นที่จอดรถ บริการข่าวสาร การนำชม มุมจำหน่าย เครื่องดื่ม อาหาร (ถ้ามี) สินค้าที่ระลึก และห้องสุขา (สะอาด)

4.4 จัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติบนบกระยะระหว่างทาง 700 - 1,500 เมตร อย่างน้อย 1 เส้นทาง การทำเส้นทางควรจัดการแบบเป็นวงกลมหรือวงรอบ บางแห่งมีเส้นทางพายแคนู/ คยักต์ 1 - 2 เส้นทางอาจทำเป็นวงรอบ/ วงกลม เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ ชมธรรมชาติที่หลากหลาย พร้อมแผนที่เส้นทาง (จำหน่าย/ ให้เช่า)

4.5 จัดทำป้ายสื่อความหมายตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ พร้อมคู่มือแนะนำ อาจจำหน่าย หรือให้เช่า เพื่อหารายได้บำรุงรักษาหรือจัดทำเพิ่มให้มีใช้ตลอดกาล

4.6 จัดหาอุปกรณ์บริการให้เช่า เช่น กล้องดูนก เรือแคนู/ คยักต์ โดยมี การจัดการรักษา อุปกรณ์ เพื่อการใช้อย่างยั่งยืน และหารายได้บำรุงพื้นที่

4.7 มีนักสื่อความหมายธรรมชาติ หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชม

4.8 มีการวางแผนงานร่วมกันระหว่างพหุภาคี กำหนดกิจกรรม กำหนดนโยบาย แผนงาน แผนปฏิบัติการส่งเสริม/ พัฒนาและรักษาสภาพแวดล้อมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นใน แหล่งท่องเที่ยวทั้งระยะสั้น และระยะยาว

4.9 มีการวางแผนพัฒนาบุคลากรแต่ละระดับ การให้ความรู้ในการอบรมศึกษาเพิ่มเติมและดูงาน เพื่อเป็ยแบบอย่างนำมาปรับปรุงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการที่ดี

4.10 หากจัดที่พักควรเป็นลักษณะที่พักที่รักษาระบบนิเวศ (Ecolodge) หรือ การจัดโฮมสเตย์/ ฟาร์มสเตย์

5. การจัดโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ในหมู่บ้านประมงพื้นบ้าน

การจัดการที่พัก โฮมสเตย์ (Home Stay) และ ฟาร์มสเตย์ (Farm Stay) นับเป็นธุรกิจบริการที่พักในชุมชนที่เอื้อประโยชน์ให้กับเจ้าของบ้าน ซึ่งจะมีรายได้โดยตรงส่วนหนึ่งจากนักท่องเที่ยว เป็นรายได้เสริม ในขณะเดียวกัน นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกและได้รับประสบการณ์การเรียนรู้วิถีชีวิต โดยตรงจากการพักค้างแรมกับชาวบ้าน แต่การจัดบริการนั้นจะต้องมีระบบ ระเบียบการ และมีมาตรฐานในระดับหนึ่งหรือแบบไทยที่มีคุณภาพ หรือระดับมาตรฐานสากล

นักท่องเที่ยวที่เลือกการพักแบบโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ เป็นกลุ่มที่มีความสนใจเป็นพิเศษ ดังนี้

5.1 ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน มีความใกล้ชิดกับชุมชน เป็นผู้ให้ความสนใจต่อการเรียนรู้ อยากรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นนั้น เช่น อัตลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะการเรียนรู้คือคุณค่าชีวิต

5.2 ต้องการที่พักสะอาด (ราคาถูกกว่าโรงแรม นิดหน่อย ประมาณ 20 - 30 %) ชอบอิสระและต้องการความปลอดภัยสูง พักค้างแรมในระยะสั้น (1 - 3 คืน) และระยะยาว (5 - 7 - 10 คืน) ไม่คำนึงถึงการพักเกสเฮ้าส์ ไม่ชอบหรูหราฟุ่มเฟือย

5.3 ให้ความยอมรับนับถือ เชื่อถือและความไว้วางใจ พร้อมเปิดใจเป็นมิตรไมตรีต่อกัน

5.4 ต้องการมีเพื่อนเที่ยว และคำแนะนำที่ละเอียดมากกว่าบริษัทนำเที่ยว (ข้อมูลที่เป็นเกร็ดความรู้)

5.5 ต้องการเรียนรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อมีประสบการณ์ชีวิตมากขึ้น เช่น วัฒนธรรมการแต่งตัว วัฒนธรรมการกินอาหาร หลักการครองเรือน งานประเพณีพิธีกรรม โดยปลีกเวลาร่วมกิจกรรมในบ้าน อาทิ ช่วยงานในสวนในฟาร์ม เก็บพืชผลและผลไม้ในไร่ในสวน ออกเรือจับปลา หากุ้ง หอย ปลา ปู หรือเก็บข้าวโพด แดง ถั่ว เป็นต้น

แต่สถานภาพการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ ที่จัดกันอยู่ทุกวันนี้ ยังไม่ถูกต้องในระดับสากล ต้องมีการแนะนำให้การฝึกอบรมเพิ่มขึ้น

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี)

ประวัติความเป็นมาของพื้นที่อนุรักษ์ป่าชายเลน อำเภอมะเมือง จังหวัดชลบุรี

ป่าชายเลนเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าอย่างมหาศาล เป็นกลุ่มแรกของสิ่งมีชีวิตที่บุกเบิกความเป็นอยู่ลงไปสู่ทะเล พร้อมกับชักนำให้แผ่นดินรุกไล่ตามลงไป หรือเปรียบเสมือนสถานที่เชื่อมโยงระหว่างบกกับทะเล ป่าชายเลนให้ประโยชน์นานัปการต่อมนุษย์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และนิเวศวิทยาที่ประกอบไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด และสัตว์นานาพันธุ์ที่ใช้เป็นแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย และแหล่งขยายพันธุ์ นอกจากนี้ป่าชายเลนยังทำหน้าที่ดักกรองสิ่งปฏิกูลและมลพิษต่าง ๆ จากบนบกไม่ให้ลงสู่ทะเล การที่ป่าชายเลนปรากฏอยู่ตามที่ราบชายฝั่งทะเลและปากแม่น้ำ แนวป่าชายเลนจะช่วยบรรเทาความเร็วของกระแสน้ำลงทำให้ตะกอนที่พัดพามากับกระแสน้ำตกตะกอนทับถมเกิดแผ่นดินงอกขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่าป่าชายเลนช่วยเพิ่มพื้นที่ประเทศขึ้น แต่เนื่องจากในปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนได้ลดลงอย่างรวดเร็ว เป็นผลสืบเนื่องจากแนวคิดในการพัฒนาที่เล็งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระยะสั้นโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการดำรงสภาพของทรัพยากรในระยะยาว ซึ่งผลกระทบอย่างร้ายแรงต่อสภาพพื้นที่ป่าชายเลน ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความสำคัญมุ่งหวังที่จะอนุรักษ์ป่าชายเลนไว้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดชลบุรีทอดยาวตามชายฝั่งทะเลเป็นบริเวณแคบๆตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกง ท้องที่ตำบลคลองตำหรุ อำเภอมะเมือง จนถึงปากคลองขโมย ท้องที่ตำบลเสม็ด อำเภอมะเมือง รวมระยะทางยาวกว่า 18 กิโลเมตร

จังหวัดชลบุรีเป็น 1 ใน 24 จังหวัดของประเทศที่มีทรัพยากรป่าชายเลนแต่ถูกบุกรุกอย่างต่อเนื่องจนอยู่ในสภาพวิกฤติเป็นอย่างยิ่ง จากข้อมูลการสำรวจสภาพป่าชายเลน โดยอาศัยภาพถ่ายจากดาวเทียม ปรากฏว่า ในปี พ.ศ. 2529 จังหวัดชลบุรีมีพื้นที่ป่าชายเลนในเขตอำเภอมะเมือง และอำเภอมะพานทอง จำนวนกว่า 10,000 ไร่ แต่หลังจากนั้นอีก 10 ปี คือ ในปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่ป่าชายเลนเหลืออยู่เพียง 715 ไร่ เท่านั้น จึงได้มีการพยายามจากหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะปกป้องและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนของจังหวัดชลบุรี ให้กลับมาเฟื่องฟูเหมือนในอดีต พร้อมทั้งพยายามที่จะจัดตั้งให้เป็นศูนย์การศึกษาป่าชายเลน เพื่อให้ความรู้ในด้านความสำคัญของป่าชายเลนแก่ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน เพราะเหตุว่าป่าชายเลนของจังหวัดชลบุรีนับว่าเป็นป่าที่อยู่ใกล้ชุมชนมากมีศักยภาพทั้งในด้านให้การศึกษาเกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาของป่าชายเลนและการท่องเที่ยวเชิงพักผ่อนหย่อนใจ หากพื้นที่ได้ถูก

พัฒนาและฟื้นฟูถึงขั้นมาตรฐานแล้ว พื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดชลบุรีจะเป็นจุดท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดชลบุรีอย่างแน่นอน

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี)

ที่ตั้งและอาณาเขต

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (เมืองใหม่) มีพื้นที่ประมาณ 37 ไร่ ศูนย์ศึกษาและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) มีพื้นที่ยื่นลงไปในทะเลอ่าวไทย และอยู่ตรงข้ามกับสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดชลบุรี และโรงเรียนอนุบาลชลบุรี

ประวัติความเป็นมาของศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี)

ด้วยสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดชลบุรี ได้จัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวป่าชายเลน ซึ่งการดำเนินงานได้มีการปรับปรุงฟื้นฟูปลูกป่าชายเลนเสริมและได้จัดสร้างอาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ทางเดินชมธรรมชาติระยะทางประมาณ 2.3 กิโลเมตร หอดูนก สำนักงานประชาสัมพันธ์ ศาลาที่พักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงอาคารสำหรับขายสินค้าเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งสุดท้ายของจังหวัดชลบุรี สำหรับให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปศึกษาและท่องเที่ยว

ศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่ออนุรักษ์ป่าชายเลนแหล่งสุดท้ายที่อุดมสมบูรณ์ที่สุด โดยมีพื้นที่ประมาณ 300 ไร่ ที่ยังไม่มีมีการบุกรุกทำลาย โดยในปี พ.ศ. 2544 ศูนย์ศึกษาธรรมชาติเพื่อการศึกษาและนันทนาการถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตามแผนแม่บทของการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ (พ.ศ. 2541 - 2546) ซึ่งเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและการจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 - 2545) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มุ่งเน้นการจัดการที่ยั่งยืนเพื่อประโยชน์สูงสุด แก่มวลมนุษยและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายที่ต้องการให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนให้แก้ไขปัญหาด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นศูนย์ศึกษาธรรมชาติและ

อนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) จึงได้ร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนที่จะป้องกันและฟื้นฟูสภาพป่าชายเลนแห่งนี้ไว้ใกล้ชุมชนเมืองมีความสะดวกและเดินทางไม่ไกลนัก

ดังนั้น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดชลบุรีจึงได้ทำโครงการ และจัดสร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติเป็นสะพานไม้ยาว 2,300 เมตร โดยได้รับงบประมาณ สนับสนุนจากรัฐบาล เป็นเงินงบประมาณ 18 ล้านบาท ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2546 หลังจากนั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2546 สำนักงานป่าไม้จังหวัดชลบุรีจึงได้ทำโครงการขอสนับสนุน งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีและได้งบประมาณ 1.7 ล้านบาท เพื่อปรับปรุง บริเวณด้านหน้าจัดทำเป็นสวนสุขภาพ และทำราวเชือกสะพายเพื่อป้องกันอันตรายสำหรับผู้ที่จะ เข้าไปศึกษาและท่องเที่ยว ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยในเดือนมกราคม พ.ศ. 2547

หน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดชลบุรี และองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

เจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาธรรมชาติและอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (จังหวัดชลบุรี) ประกอบด้วย

1. วิทยากร 1 คน คือ เฉลิม นิลนุ่น
2. เจ้าหน้าที่จำหน่ายบัตร 1 คน คือ รัตนา ดานะ
3. คนสวน 1 คน

นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวต่อเดือนมีประมาณ 4,000 คน ลักษณะของนักท่องเที่ยว

แบ่งเป็น

1. บุคคลทั่วไป เช่น ครอบครัว วัยรุ่นหนุ่มสาว และผู้ที่สนใจที่จะมาเที่ยวชม ธรรมชาติและพักผ่อนหย่อนใจ

2. คณะคณาจารย์ นักเรียน และนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

(เฉลิม นิลนุ่น และ รัตนา ดานะ, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2549)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ดวงพร โรจน์เจริญวัฒนา (2543) การศึกษา เรื่อง ทักษะคติของผู้มาท่องเที่ยว เชื้อนป่าสักชลสิทธิ์ต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ผลการศึกษา พบว่า ผู้มาท่องเที่ยว

เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 61.5 มีอายุมากกว่า 40 ขึ้นไป ร้อยละ 43.5 เป็นสมาชิกในครอบครัว ร้อยละ 65.5 สมรสแล้วร้อยละ 57.0 มีภูมิลำเนาส่วนใหญ่อยู่ต่างจังหวัด มีทุกภาค ร้อยละ 53.5 ปัจจุบันเป็นผู้อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร คือ ร้อยละ 40.5 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับราชการและรัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 48.0 การศึกษาจบปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 58.0 รายได้โดยเฉลี่ยส่วนใหญ่เดือนละ 5,000 ถึง 20,000 บาท คือ ร้อยละ 59.5 และในการเดินทางแต่ละครั้งจะมีค่าใช้จ่ายเป็นหลักพันบาท ร้อยละ 62.0

ธงชัย อินทรพันธุ์ (2544) การศึกษา เรื่อง การจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านทรงไทย ศึกษาเฉพาะ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษา พบว่า ควรตั้งให้ประชาชนในท้องถิ่นหรือประสานงานกับหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น โดยเฉพาะ อ.บ.ค. ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการบริหารงานด้วยตัวเอง ซึ่งมีนโยบายในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางด้านนี้อยู่แล้ว ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ที่สำคัญคือ ความมีมาตรฐานของการบริการในเรื่องอาหาร, ที่พัก และบุคคลที่ให้บริการในธุรกิจประเภทนี้ ตลอดจนการช่วยเหลือจากภาครัฐในการให้การสนับสนุน เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น ในเวลาเดียวกันก็จะได้ปลุกกระแสของการอนุรักษ์ให้เกิดขึ้นในชุมชนต่อไป

จงจิตต์ ปิ่นทอง (2545) การศึกษา เรื่อง ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมชายหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมชายหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นเป็นรายด้าน ทั้ง 4 ด้านคือด้านสภาพพื้นที่ ด้านการอำนวยความสะดวก ด้านความปลอดภัย และด้านวัฒนธรรมประเพณี พบว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพแวดล้อมชายหาดบางแสน จังหวัดชลบุรี เปรียบเทียบตามเพศ และสถานภาพสมรส พบว่าไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อเปรียบเทียบตามอาชีพและรายได้ พบว่าแตกต่างกัน ซึ่งผู้ศึกษาได้กำหนดข้อเสนอแนะในการศึกษาโดยเทศบาลเมืองแสนสุข ต้องเพิ่มบุคลากรด้านการรักษาความสะอาด และร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และจัดประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ให้ประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง ตลอดจนประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิด เพื่อร่วมมือกันในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว และโอกาสต่อไปหากมีผู้ต้องการวิจัยเพิ่มเติมควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสร้างความยั่งยืนของสภาพแวดล้อมชายหาดบางแสน

เปรมวดี ณ นครพนม (2545) การศึกษา เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่เดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยแบบจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเอง:

กรณีศึกษาบริเวณพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นที่มาท่องเที่ยวในประเทศไทยแบบจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองนี้ สามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่มตามลักษณะอาชีพ คือ นักเรียน/ นักศึกษา พนักงานบริษัท พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ ข้าราชการ และแม่บ้าน กลุ่มที่มีแนวโน้มเข้ามาท่องเที่ยวมากคือ นักเรียน/ นักศึกษา มีร้อยละ 45 รองลงมาคือ กลุ่มพนักงานบริษัท มีร้อยละ 31

เมื่อพิจารณาถึงการจัดการท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มาท่องเที่ยวเองมีร้อยละ 69 มากับแพ็คเกจทัวร์ที่มีเวลาอิสระ มีร้อยละ 31 นักเรียน/ นักศึกษามาท่องเที่ยวเองมากที่สุด ส่วนพนักงานบริษัท และแม่บ้าน นิยมมากับแพ็คเกจทัวร์ เพศชายมาท่องเที่ยวเองเป็นส่วนใหญ่ แต่เพศหญิงมักมากับแพ็คเกจทัวร์

แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมาท่องเที่ยวประเทศไทยในครั้งนี้ คือ สถานที่ท่องเที่ยวของไทย รองลงมา คือ ประเทศไทยมีค่าใช้จ่ายถูก และครอบครัวหรือญาติชักชวน หากพิจารณาแรงจูงใจตามกลุ่มของนักท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มพนักงานบริษัท แม่บ้าน และพนักงานรัฐวิสาหกิจ/ ข้าราชการ มาท่องเที่ยวเนื่องจาก มีสถานที่ที่ตนเองอยากไปเป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มนักเรียน/ นักศึกษา มาเนื่องจากค่าใช้จ่ายถูก แสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นปัจจุบันเริ่มเจาะจงสถานที่ท่องเที่ยว ค่าชักชวนของผู้อื่นมีอิทธิพลน้อยลง

สำหรับวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวนี้ ยังเน้นเรื่องการเที่ยวชมบ้านเมืองอย่างฉาบฉวย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในทุกกลุ่มต้องการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมมากที่สุด รองลงมา คือ พักผ่อนหย่อนใจ และช้อปปิ้ง จุดประสงค์หลักในการท่องเที่ยวนี้ ยังอิงอยู่กับค่านิยมการท่องเที่ยวเดิม ๆ ของชาวญี่ปุ่น อิทธิพลของค่านิยมดังกล่าวเห็นชัดยิ่งขึ้นจากการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทุกกลุ่มยังนิยมกิจกรรมที่ไม่แตกต่างจากกิจกรรมเดิม ๆ ที่ชาวญี่ปุ่นนิยม ส่วนใหญ่ เน้นการเที่ยวชมบ้านเมืองอย่างฉาบฉวย เช่น เที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชมภูมิทัศน์ ธรรมชาติ กิจกรรมที่ได้รับความนิยมรองลงมา คือ การพักผ่อนหย่อนใจ และการช้อปปิ้ง

นนุช วรรณิ (2545) การศึกษา เรื่อง การศึกษาความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวไทยที่มีต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลบางแสน ผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลบางแสนในภาพรวม 4 ด้าน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านโครงสร้างพื้นฐาน สำหรับด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมพบว่า นักท่องเที่ยวเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชายฝั่งทะเลบางแสน โดยการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นลำดับแรก ในเรื่องการดูแลชายหาด และควรปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชายหาดบางแสน เนื่องจากปัจจุบันชายหาดบางแสนมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากมาย

ประกอบกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการประชาสัมพันธ์และการเดินทางไป - มาสะดวก ดังนั้น ควรต้องมีการปรับปรุงดูแลบริเวณชายหาดให้สะอาด เพื่อให้นักท่องเที่ยวต้องการกลับมาเที่ยวอีก สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชายฝั่งทะเลบางแสน จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา รายได้/ เดือน และจำนวนสมาชิกที่มาท่องเที่ยว/ ครั้ง พบว่า ทุกปัจจัยไม่มีผลต่อความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวเห็นว่าชายฝั่งทะเลบางแสนยังคงมีความเป็นธรรมชาติ ใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน ค่าใช้จ่ายต่อการมาเที่ยว/ ครั้งมีจำนวนไม่มากนัก ดังนั้น ชายฝั่งทะเลบางแสนยังคงเป็นสถานที่ที่มีนักท่องเที่ยวสนใจมาเที่ยวอยู่ตลอดเวลา

ศิริพันธุ์ รักเรียนรบ (2546) การศึกษา เรื่อง แรงจูงใจในการท่องเที่ยว ศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ผลการศึกษาพบว่า ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทย และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้ความสำคัญกับปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจ ด้านจุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนมากที่สุด เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากงานประจำ และเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมจากที่เคยเป็นอยู่ ส่วนปัจจัยที่เป็นแรงจูงใจน้อยที่สุดของนักท่องเที่ยวชาวไทยคือ จุดมุ่งหมายในการท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ และสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความสำคัญกับจุดมุ่งหมายเพื่อเพรสชั่นน้อยที่สุด ส่วนแรงจูงใจในการท่องเที่ยวด้านอื่น ๆ คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านการเดินทาง ด้านการบริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติให้ความสำคัญในระดับใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ยังพบว่า การประชาสัมพันธ์ ยังมีส่วนทำให้นักท่องเที่ยวเกิดแรงจูงใจที่จะมาท่องเที่ยวมากขึ้น ผู้ศึกษาจึงมีความคิดเห็นว่าภาครัฐจึงควรเสริมสร้างเครือข่ายในการประชาสัมพันธ์ ทั้งในภาครัฐเอง และในภาคเอกชนในต่างประเทศ เพื่อทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติได้รู้จักประเทศไทยมากขึ้น

ณรงฤทธิ์ หวังพัฒนาณิษฐ์ (2546) การศึกษา เรื่อง พฤติกรรมและความพึงพอใจ การท่องเที่ยวแบบผจญภัยของนักท่องเที่ยวไทย: กรณีศึกษาโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จังหวัดนครนายก ผลการศึกษา พบว่า

1. นักท่องเที่ยวไทยเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยส่วนใหญ่จะมีอายุ 25 - 29 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เป็นพนักงานบริษัท/ เอกชน มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท การรับรู้ข้อมูลข่าวสารด้านประชาสัมพันธ์จากการบอกปากต่อปาก มาเข้าร่วมกิจกรรมได้หน้าผาจำลอง มากับกลุ่มเพื่อน มีกลุ่มขนาดเล็ก 1 - 10 คน มีสาเหตุของการเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสธรรมชาติ ตนเองมีอิทธิพลต่อการมาท่องเที่ยว มาโดยรถยนต์ส่วนตัว โดยปกติเดินทางท่องเที่ยวในเดือนมกราคม กิจกรรมท่องเที่ยวที่ชอบมากที่สุดคือ ปีนเขา/ ไต่เขา มีความถึใน

กิจกรรมท่องเที่ยวแบบผจญภัยโดยเฉลี่ย 1-2 ครั้ง/ปี มีเหตุผลในการท่องเที่ยวแบบผจญภัยในระดับความสำคัญมาก คือ ต้องการทดสอบสมรรถภาพตนเอง มีความพึงพอใจในกิจกรรมท่องเที่ยวทางทหารอยู่ในระดับพอใจอย่างมาก คือ ได้ผจญภัยกับสิ่งแปลกใหม่ในชีวิต

2. การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ของนักท่องเที่ยวไทยที่ต่างกัน มีขนาดของกลุ่มที่เดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวไทยแตกต่างกัน อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ของนักท่องเที่ยวไทยที่ต่างกัน มีสาเหตุการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้ เพื่อความสนุกสนาน เพื่อสัมผัสธรรมชาติ เพื่อพักผ่อน แตกต่างกัน เพศ อายุ อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ของนักท่องเที่ยวไทยที่ต่างกัน มีสาเหตุการท่องเที่ยวเพื่อผจญภัยแตกต่างกัน เพศ และการศึกษา ของนักท่องเที่ยวไทยต่างกัน มีความถี่ในการท่องเที่ยว แตกต่างกัน เพศของนักท่องเที่ยวต่างกัน มีสาเหตุการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสธรรมชาติ แตกต่างกัน กิจกรรมท่องเที่ยวทางทหารของนักท่องเที่ยวไทยต่างกัน มีขนาดของกลุ่มที่เดินทางมาท่องเที่ยว มีสาเหตุการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนาน เพื่อสัมผัสธรรมชาติ เพื่อออกกำลังกาย เพื่อแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ เพื่อผจญภัย เพื่อพักผ่อน มีความถี่ในการท่องเที่ยว แตกต่างกัน และพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัยของนักท่องเที่ยวไทย มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในกิจกรรมท่องเที่ยวทางทหารของนักท่องเที่ยวไทย ในระดับสูง และในทิศทางเดียวกัน

ศรีเรือน ทองใหญ่ (2546) การศึกษา เรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยว: กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเขาสก ผลการศึกษา พบว่า

1. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติเขาสก พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยท่องเที่ยวในปีที่ผ่านมา วัตถุประสงค์ในการเดินทาง เพื่อเดินทาง เพื่อพักผ่อน และสัมผัสธรรมชาติ ส่วนมากเดินทางมาเที่ยวเป็นกลุ่มประมาณ 1-5 คนระยะเวลาในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่เข้าไปเย็นกลับ เดินทางส่วนใหญ่ด้วยรถยนต์ส่วนตัวหรือรถเช่า ช่วงเวลาที่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยว คือ เดือนเมษายน - เดือนมิถุนายน ส่วนมากไม่พักแรมและรับประทานอาหารระหว่างการท่องเที่ยวโดยใช้บริการร้านอาหารในอุทยาน นักท่องเที่ยวส่วนมากใช้บริการนำเที่ยวของพนักงานอุทยานแห่งชาติเขาสก ของที่ระลึกที่นักท่องเที่ยวซื้อส่วนมากจะเป็นอาหารและขนม นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ใช้บริการเรือหางยาวเพื่อชมธรรมชาติรอบเขื่อนรัชชประภาและบริการเรือแพในเขื่อนรัชชประภา นักท่องเที่ยวใช้จ่ายในการท่องเที่ยวส่วนใหญ่น้อยกว่า 1,000 บาท และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเชิงนิเวศ

2. นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับสูง มีแรงจูงใจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับสูง ทักษะการที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศระดับสูง มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสูง เข้าร่วมกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อมน้อย และการท่องเที่ยวธรรมชาติระดับ

ปานกลาง

3. ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า เพศหญิง และเพศชายมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีอาชีพแตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีรายได้แตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกัน นักท่องเที่ยวที่มีภูมิลำเนาแตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่แตกต่างกัน

4. จากการทดสอบปัจจัยทางจิตวิทยาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 5 ปัจจัย คือ แรงจูงใจ ทักษะคิด ความรู้ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์การท่องเที่ยวธรรมชาติ พบว่า แรงจูงใจ ทักษะคิด การเข้าร่วมกิจกรรมทางสิ่งแวดล้อม และประสบการณ์การท่องเที่ยวธรรมชาติ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยแรงจูงใจมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากที่สุด

อุบลทิพย์ ตั้งมั่นภูวคต (2546) การศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม การท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยองของนักท่องเที่ยวชาวไทย ผลการวิจัยพบว่า

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวชายทะเลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 26 - 35 ปี ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน มีรายได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท และมีสถานภาพโสด
2. นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพักผ่อน รองลงมา คือ เยี่ยมญาติ/ เพื่อน รับประทานอาหาร และเป็นทางผ่านในการเดินทาง
3. สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากที่สุด คือ เพื่อพักผ่อน หย่อนใจ รองลงมา คือ เพื่อต้องการลดความตึงเครียดจากการทำงาน ความสวยงามของธรรมชาติ และเพื่อเป็นการให้รางวัลกับชีวิต
4. พฤติกรรมท่องเที่ยวชายทะเล พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่ไม่พักค้างคืน และนิยมเดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัว/ ญาติ โดยมากใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นพาหนะในการเดินทาง มีการวางแผนการเดินทางล่วงหน้า จะเลือกพักแรมบ้านญาติ/ เพื่อน ส่วนใหญ่จะเดินทางมาในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และเลือกเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงเดือนธันวาคม รองลงมา คือ เดือนเมษายน กิจกรรมที่นิยมมากที่สุด คือ พักผ่อน ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวชาวไทยจะแนะนำให้คนรู้จักมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง และรู้สึกประทับใจกับการมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง

5. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อาชีพ รายได้ต่อเดือนส่วนบุคคล และสถานภาพสมรสที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเลแตกต่างกัน โดยแยกผลการวิจัยดังนี้

5.1 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีจำนวนครั้งที่เดินทางมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยองในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา และค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าที่พักแตกต่างกัน

5.2 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอาชีพแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีจำนวนคนที่ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าที่พัก และค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าใช้จ่าบบันเทิงแตกต่างกัน

5.3 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีรายได้ต่อเดือนส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีจำนวนคนที่ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าที่พัก และความรู้สึกในการมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยองแตกต่างกัน

5.4 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีสถานภาพการสมรสแตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยมีค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก และค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าใช้จ่าบบันเทิงแตกต่างกัน

6. อายุ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง พบว่า อายุ ไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนครั้งที่เดินทางมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง ส่วนอายุมีความสัมพันธ์กับค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง

7. วัตถุประสงค์หลักในการเดินทางท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน จะมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีจำนวนครั้งที่เดินทางมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยองในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา จำนวนคนที่ร่วมเดินทาง ค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก และค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าใช้จ่าบบันเทิงแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

8. สิ่งจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีจำนวนคนที่ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าอาหารและเครื่องดื่ม ค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าใช้จ่าบบันเทิง และความรู้สึกในการมาท่องเที่ยวชายทะเลจังหวัดระยอง ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .01 และสิ่งจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวชายทะเล โดยมีค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าซื้อสินค้าและของที่ระลึก ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

เพ็ญลักษณ์ เกตุทัต (2546) การศึกษา เรื่อง ทักษะคิดและพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยส่วนใหญ่ อายุ 15 - 24 ปี คิดเป็นร้อยละ 37.40

รองลงมาคือ อายุ 25 - 34 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.20 มีการศึกษาระดับปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ 51.90 รองลงมาคือต่ำกว่าอนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 23.60 ประกอบอาชีพพนักงานบริษัท/รับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาคือ นักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 14.30 ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวไทยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ 24,000 - 37,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 31.80 รองลงมาคือระดับรายได้ 10,000 - 23,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.20 โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ 57.40 รองลงมาคือสมรสคิดเป็นร้อยละ 35.00 และพบว่า

1. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดทุกด้านโดยรวมไม่แตกต่างกัน อาชีพของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่แตกต่างกันมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดทุกด้านแตกต่างกัน ส่วนอายุ ระดับการศึกษา รายได้ และสถานภาพสมรสของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่แตกต่างกันมีทัศนคติต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและด้านความปลอดภัย แตกต่างกัน ส่วนด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายแตกต่างกัน

2. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้ และสถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด ในข้อจำนวนผู้ร่วมเดินทางมาท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายรวมในการเดินทางมาท่องเที่ยว และจำนวนครั้งในการเดินทางมาท่องเที่ยวแตกต่างกัน ส่วนระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดไม่แตกต่างกัน

3. ทัศนคติด้านความปลอดภัย และด้านสิ่งอำนวยความสะดวกของนักท่องเที่ยวชาวไทย มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ดที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และ .01 ตามลำดับ ส่วนทัศนคติด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านโฆษณาประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายของนักท่องเที่ยวชาวไทย ไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการท่องเที่ยวในเกาะเสม็ด

ดังนั้นพอสรุปพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวจากงานวิจัยในประเทศที่ศึกษาได้ ดังนี้ เพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ ส่วนใหญ่ประมาณ 20 - 30 ปี ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพ ส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัทเอกชน พนักงานรัฐวิสาหกิจ และรับราชการ รายได้ ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ประมาณ 5,000 - 20,000 บาท สถานภาพสมรส ส่วนใหญ่สมรสแล้ว วัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นการเดินทางเพื่อมาพักผ่อน แรงจูงใจในการมาท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ต้องการมาพักผ่อนหย่อนใจ กิจกรรมที่กระทำในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการผจญภัย และศึกษาธรรมชาติ พฤติกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่อยู่ในด้านบวก และความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

เชิงนิเวศอยู่ในระดับสูง และจากการศึกษางานวิจัย พบว่า เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพ, รายได้ และสถานภาพสมรสที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวแตกต่างกันออกไป

งานวิจัยต่างประเทศ

ชเวนเนการ์ด (Hvenegaard, 1996) การศึกษา เรื่อง นักท่องเที่ยว, นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนักเดินทางที่อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ ประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า กรอบความคิดในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมึลักษณะเชื่อมโยงกันระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการสงวนรักษามรดกชาติ โดยที่ธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องทำงานและประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ควบคู่กันไป เช่น องค์การที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อม, อุทยานแห่งชาติ และหน่วยงานอื่น ๆ ของภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านนี้ หากข้อสรุปในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความเหมาะสมทั้งกับนักท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ และกับธรรมชาติ เพื่อการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพต่อไป

เชลดอน (Sheldon, 1999) การศึกษา เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือของประเทศไทย: การสำรวจการรับรู้และศักยภาพ ผลการศึกษาพบว่า หลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อที่จะให้บรรลุเป้าหมาย คือ การบริการ การปรับปรุงอาคาร ที่พักอาศัย เพื่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ ความหลากหลายของสัตว์ป่าที่มีอยู่ จากการที่จะสร้างให้ภาคเหนือของประเทศไทยมีศักยภาพสูงในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทำให้อุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์ถูกจับตามองเป็นพิเศษที่จะเป็นต้นแบบในการจัดการและพัฒนาการธุรกิจการท่องเที่ยวในลักษณะนี้เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในจุดอื่น ๆ ของภาคเหนือต่อไป

ชอปเทน (Choptain, 2000) การศึกษา เรื่อง การศึกษาทัศนคติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และลักษณะเฉพาะในการเลือกของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควินตานา ประเทศเม็กซิโก ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีทัศนคติที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เหตุจูงใจในการเดินทางมาท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรัฐควินตานา ประเทศเม็กซิโก ที่แตกต่างกัน โดยนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะมีลักษณะเฉพาะในการเลือก ความสนใจในทรัพยากรธรรมชาติที่แตกต่างกัน และจากการที่มีความต้องการที่แตกต่างกันทำให้มีการเรียกร้องให้มีการจัดการท่องเที่ยวตามที่นักท่องเที่ยวต้องการ ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการวางแผน การจัดการเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดี เหมาะสม และตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศเม็กซิโกต่อไป

บีฟต์ิง (Beefink, 2004) การศึกษา เรื่อง ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีสึกษา มัคคุเทศก์ท้องถิ่นในประเทศฟิจิ ผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นธุรกิจ การท่องเที่ยวที่สร้างผลกำไรและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศฟิจิ ในขณะเดียวกันก็ยังช่วยในการอนุรักษ์ และรักษาสภาพแวดล้อมของประเทศฟิจิไปในตัวด้วย งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรมในการว่าจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน สังคมชนบท ซึ่งพบว่าจากการว่าจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่นทำให้ตัวมัคคุเทศก์เองเกิดรายได้เสริมจาก งานประจำ เช่น การว่าจ้างชาวนาในชนบทให้มาเป็นมัคคุเทศก์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ ทำให้แบบแผนชีวิต สังคม และวัฒนธรรมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เช่น ลดจำนวน การย้ายจากชนบทสู่เมืองให้น้อยลง คนในท้องถิ่นเริ่มมีงานทำ ตลอดจนทำให้คนท้องถิ่น/พื้นเมือง ในสังคมชนบทมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

แฮร์ริส (Harris, 2005) การศึกษา เรื่อง บทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนา สภาพชุมชนของชาวอะบอริจิน กรณีกาเลนเน็อกซ์ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศในชุมชนชาวอะบอริจิน บนเกาะเลนเน็อกซ์ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของ ชุมชนมากเท่ากับความต้องการที่จะพัฒนาชุมชน โดยได้มีการวางแผนในการจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ โปรแกรมการท่องเที่ยวที่จะช่วยในการพัฒนาชุมชนพื้นเมือง และทำการศึกษาถึง ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ โดยจะต้องพิจารณาว่าธุรกิจ การท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีผลกระทบต่อสภาพสังคม วัฒนธรรม การเมือง และสิ่งแวดล้อมของ ชุมชนนี้หรือไม่ เพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนและสังคม ของชาวอะบอริจินต่อไป

จากงานวิจัยต่างประเทศที่ได้ศึกษาพอสรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมี การเชื่อมโยงกันระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยที่ธุรกิจการท่องเที่ยว เชิงนิเวศจะต้องร่วมมือและประสานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยจะต้องมีการบริการ การปรับปรุงอาคาร ที่พักอาศัย เพื่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และความหลากหลายของ สัตว์ป่าที่มีอยู่ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นธุรกิจการท่องเที่ยวที่สร้างผลกำไรและพัฒนา เศรษฐกิจของท้องถิ่น และคนในท้องถิ่น ยังช่วยในการอนุรักษ์ และรักษาสภาพแวดล้อม